

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Тема: «Виховання патріотичних почуттів
у дітей старшого дошкільного віку
в процесі ознайомлення з природою рідного краю»**

Виконала: Рогутько Ю. О.
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта
група 30-62 МДО
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:
доктор пед. наук,
професор **Загородня Л.П.**

Допущено до захисту
«__»_____2023р.

Завідувач кафедри
_____Л.П. Загородня
Дата захисту «__»_____2023р.
Оцінка _____
Підписи членів ЕК:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ	9
1.1. Поняття патріотичного виховання дошкільників: зміст, мета та завдання	9
1.2. Психолого-педагогічні аспекти виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку	19
1.3. Природа рідного краю як засіб патріотичного виховання.....	24
Висновок до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ.....	35
2.1. Діагностичні методики визначення рівня розвитку патріотичних почуттів у дошкільнят	35
2.2. Перевірка ефективності педагогічних умов виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників у процесі ознайомлення з природою рідного краю	47
2.3. Аналіз ефективності виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за визначених дослідженням педагогічних умов.....	55
Висновок до розділу 2.....	60
ВИСНОВОК.....	65
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	69
Додатки.....	

ВСТУП

Нині як ніколи гостро набуло актуальності виховання громадянина-патріота, відповідального, відданого своїй країні і тому одним із стратегічних напрямів роботи у суспільстві є патріотичне виховання, метою якого є створення умов підвищення громадянської відповідальності за долю країни, зміцнення почуття причетності до історії та культури України.

Патріотизм лежить в основі національної ідентичності, він є соціальним конструктом. Патріотизм має бути інтегрований у розвиток особистості дитини, починаючи з дошкільного віку. У зв'язку з цим, разом із сім'єю та державою в цілому, зростає роль закладів дошкільної освіти у розвитку патріотизму, і саме тому зміст та структура патріотичного виховання потребують оновлення.

Актуальність виховання патріотичних почуттів задекларовано в Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти України, Законі України «Про освіту», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Базовому компоненті дошкільної освіти та інших державних нормативно-правових документах.

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, патріотичне виховання – це «комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [23]. Воно сприяє єднанню

українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Виховання патріотичних почуттів у дітей – актуальна проблема педагогіки в усі часи. Теоретико-методологічні засади формування патріотизму в дітей з'ясовано у працях українських вчених І. Бега, А. Богуш, Т. Степанової, М. Стельмаховича, В. Котирло, Т. Бондаренко, О. Вишневського, Т. Гавлітіної, О. Коркишко, Б. Ступарик, К. Чорної та інших. Психологічні особливості формування патріотизму розкрито в працях учених Л. Виготського, К. Назаренко, В. Котирло С. Киричука, О. Хрущ, П. Якобсона. Сучасні науковці Л. Калузька, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Комарова, Н. Тарапака довели, що в результаті систематичної цілеспрямованої роботи елементи громадянськості та патріотизму розвиваються вже в дошкільному віці.

На ролі природи у формуванні особистості дитини наголошували такі діячі народної освіти України як С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, педагоги країн Західної Європи Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтессорі. Серед сучасних дослідників проблеми ознайомлення дошкільнят з природою й екологічного виховання варто назвати Г. Беленьку, Н. Вахняк, О. Вашак, Л. Іщенко, Н. Лисенко, І. Мельник, З. Плохій, Н. Пустовіт, Г. Пустовіт, Л. Різник, Д. Струнникову, Г. Тарасенко, Л. Шаповал. Науковці Л. Артемова, А. Богуш, О. Кононко, В. Котирло, Я. Неверович, З. Плохій, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Н. Яришева підкреслюють особливу чутливість дошкільників до впливів довкілля, різноманітних емоційно-образних стимулів, їх емоційну реакцію на безпосередні враження.

Аналіз та узагальнення наукової педагогічної та психологічної літератури з проблеми патріотичного виховання, використання у цьому процесі ознайомлення з природою рідного краю, як вагомого засобу, дозволяють стверджувати, що означена проблема є актуальною в наш час. На сучасному етапі розвитку нашої держави виникає нагальна потреба у

створенні системних заходів, які б були спрямовані на посилення патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей [40].

Дошкільний вік – це найважливіший період становлення особистості, коли закладаються передумови громадянських якостей, розвиваються уявлення про людину, суспільство, культуру. Дуже важливо прищепити дітям почуття любові та прихильності до природних та культурних цінностей рідного краю, оскільки саме на цій основі виховується патріотизм.

Формування любові до Батьківщини через любов до природи рідного краю – один із засобів виховання патріота. Почуття патріотизму так багатогранне за змістом, що не може бути визначено кількома словами. Воно формується поступово в процесі накопичення знань та уявлень про навколишній світ, виростає з любові до близьких, рідних місць.

Сучасний заклад дошкільної освіти є першою сходинкою збагачення дітей знаннями про природне і соціальне оточення, знайомство із загальною, цілісною картиною світу та формування науково обґрунтованого, морального й естетичного ставлення до нього. Зростає роль закладу дошкільної освіти у формуванні відповідальності особистості за історичну долю країни та всебічний прогрес українського суспільства.

Патріотичне виховання в закладі дошкільної освіти реалізується відповідно до чинних програм і ґрунтується на семи основних принципах: природовідповідність, культуровідповідність, етнізація, гуманізм, демократизм, інтегративність та безперервність.

Основними завданнями патріотичного виховання є:

- забезпечення наступності поколінь;
- виховання українця, який любить свій рідний край, родину та людство в цілому;
- формування уявлень про соціальну взаємодію людей;
- знайомство з історією України, її традиціями, символами та мовою;

- виховання почуття гідності;
- заохочення дбати про екологію рідної країни [50].

Але головним завданням патріотичного виховання є формування патріотизму, а на сучасному етапі становлення української державності ця проблема набуває особливого значення. Тому обрана тема дослідження «Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю» є досить актуальною.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Об’єкт дослідження – процес виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні того, що виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників в процесі ознайомлення з природою рідного краю буде ефективним за таких педагогічних умов:

- побудови освітнього процесу на місцевому матеріалі (найближче природне оточення та екологічна ситуація в місті);
- адаптації інформації про природу рідного краю до вікових особливостей старших дошкільників;
- розроблення методичного супроводу патріотичного виховання засобом природи рідного краю для вихователів старших груп.

У відповідності до мети і гіпотези дослідження сформульовано такі **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми.

2. Теоретично обґрунтувати мету, завдання, зміст, форми, методи та педагогічні умови виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю у практиці дошкільної освіти.

3. Визначити критерії, показники та рівні розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

4. Розробити систему роботи з патріотичного виховання старших дошкільників з використанням сучасних підходів до ознайомлення дошкільників з природою: екологічного, естетико-екологічного, середовищного, діяльнісного, інтегративного.

5. Узагальнити напрацювання у вигляді методичних рекомендацій для вихователів щодо виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників в процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

- теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми;

- емпіричні: анкетування, тестування, спостереження, систематизація і узагальнення даних для визначення суті, принципів і методів виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку; педагогічний експеримент;

- статистичні: методи математичної статистики (статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація з метою обґрунтування достовірності й репрезентативності даних педагогічного експерименту).

Теоретична значущість дослідження полягає в систематизації наукових поглядів на проблему виховання патріотизму, визначенні критеріїв, показників і рівнів вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників, обґрунтуванні педагогічних умов виховання патріотизму в

дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Практична значущість дослідження полягає у вдосконаленні організаційних і методичних підходів до виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю в умовах сучасного закладу дошкільної освіти; розробленні системи роботи з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільнят у процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в публікаціях «Теоретичні засади виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю» та «Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінки. У тексті вміщено 8 рисунків та 7 таблиць. Додатки викладено на 27 сторінках. У списку 45 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ

1.1. Поняття патріотичного виховання дошкільників: зміст, мета та завдання

Сучасне українське суспільство поставлене перед реальною необхідністю виховувати своїх дітей на патріотичному та громадянському векторі. Проблема подолання тоталітарної ідеології минулого, яка все більше проявляється в українському суспільстві, у поєднанні з останніми військово-політичними подіями, окреслює необхідність пошуку виховних засобів та умов для активного й ефективного формування у дітей почуття власної та національної гідності, відродження основ патріотизму.

Поняття «патріотизм» та «патріотичне виховання» завжди були актуальними і привертало до себе увагу вчених із різних галузей: психології, педагогіки, філософії, історії тощо.

Слово «патріотизм» (від грецького *patris* - Батьківщина) означає «земля батька, предка» і розуміється, як «любов до Батьківщини, землі, де народився і виріс, гордість за історичні звершення свого народу». В давнину, вважали, що патріотизм проявляється у формуванні прив'язаності до віри в Бога, в шанобливому ставленні до традицій своїх предків, в любові до землі свого народження, до рідної мови та культури. Інтерпретацію цього поняття дотримується багато вчених. Вони зберігають центральний контекст і додають власні визначення та важливі аспекти.

В Українському педагогічному словнику визначення «патріотизм» подано так: це «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [20].

Т. Анікіна визначає термін «патріотизм» як «...здатність і потребу особистості у відтворенні соціально-культурного досвіду даної спільноти (народності, національності) у системі розвитку загальнолюдської культури, на рівні особистісного утворення як складну інтегративну моральну якість особи, яка містить емоційно-чуттєвий, інтелектуальний і діяльнісний компоненти. Через механізм власної діяльності людина оволодіває соціально-культурним досвідом. Виховання патріотизму є цілеспрямованим педагогічним процесом організації та стимулювання активної діяльності особи по оволодінню соціально-культурним досвідом людей в системі розвитку загальнолюдської культури й цінностей [1].

У нашому дослідженні не можна залишити поза увагою слова К. Ушинського, патріотизм, на його думку, є потужним педагогічним інструментом у вихованні дітей. К. Ушинський писав, що людини без любові до вітчизни не існує, ця любов підносить вихованню ключ до серця людини і дає потужну опору для боротьби з поганими природними, особистими, сімейними та родовими схильностями [28].

Загалом у педагогіці патріотизм характеризується як суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людини до своєї держави, яке проявляється в її діях і називається любов'ю до Батьківщини, а саме: прив'язаністю до найближчого оточення; піклуванням про інтереси країни та готовність заради них до самопожертви; шаную культурних, соціальних, її економічних досягнень своєї держави; співчуттям до страждань народу; повагою до історичного минулого [15].

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти методика виховання патріотизму в дошкільнят полягає у збагаченні їхнього світогляду певними знаннями, розгляді суспільних явищ і подій у світлі загальноприйнятих інтерпретацій, співвіднесенні з культурою і сімейними традиціями найближчого оточення (місця проживання) та накопиченні соціального досвіду через розвиток прив'язаності до Батьківщини і рідного дому [20].

На офіційному сайті Міністерства освіти і науки України патріотичне виховання визначено як «комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави».

У діючому Законі України «Про дошкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст.259) у I розділі, статті 7 йдеться: «...виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу, а також цінностей інших націй і народів» що, на нашу думку і є патріотичним вихованням [18].

Діючий Закон України «Про освіту» ((Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380) у статті 6 серед засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності містить тезу: «виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій». У статті 54 «Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу»: «настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму». Таким чином, важливий і особистий приклад, особиста чітка патріотична позиція вихователя, який виховує патріотизм у дошкільників [19].

Вікіпедія визначає патріотичне виховання як «систематичну виховну діяльність, спрямовану на формування у вихованців патріотизму, тобто доброзичливого ставлення до своєї Батьківщини та представників спільної

культури і країни» [39]. Таке виховання, за електронною енциклопедією, включатиме «розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення до праці на благо рідної країни, її народу. Має застосовування як у сім'ї та школі, так і в державних, і громадських організаціях, засновуючись на впевненості в позитивному ефекті такого ж відношення» [39].

І. Бех та К. Чорна наголошують «Патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити їй захищати її, розділити свою долю з її долею» [7].

В. Сухомлинський визначав патріотичне виховання як «сферу духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується» [34].

На думку Г. Ващенка, рушійними силами патріотичного виховання є:

- незалежність;
- єдність;
- справедливість;
- духовність;
- релігійна мораль;
- добробут;
- здоров'я.

Всі ці положення сприятимуть вихованню молодого покоління з метою досягнення «блага Батьківщини».

Григорій Ващенко розрізняв патріотизм стихійний, несвідомий і свідомий. На його думку, «несвідома любов до Батьківщини полягає в тому, що людина органічно зростає з рідною природою, своїми землями, передусім зі своєю родиною і сусідами, з національними традиціями, світоглядом і

мовою. Ця любов, будучи навіть стихійною, несвідомою, часто досягає великої напруженості» [2], стає основою свідомої любові до Батьківщини, справжнього патріотизму.

Справжній патріот любить свою Батьківщину такою, якою вона є, не відвертається від неї ні в щасті, ні в біді. «Справжній патріот, – писав Г. Ващенко, – не обмежується пасивною любов'ю до свого краю і народу, до його сучасного й минулого, до його мови й культури. Він активно працює для свого народу, прагне підняти його культуру й добробут, перетворює його негативні риси й вдосконалює риси позитивні. Для патріота дорога честь своєї Батьківщини і він захищає її і словами, і ділом. Кожний народ, як і кожна людина, має своє покоління. Справжній патріот мусить знати його і всі свої сили спрямовувати на здійснення цього покликання. Найвищою формою патріотизму є жертвна любов до Батьківщини» [2].

А. Макаренко вважав виховання патріотизму в дітей провідним напрямом педагогічної діяльності: «Кожний виховний крок у нас повинен бути пронизаний патріотичним вихованням, і якщо це не так, то це виховання нікуди не годиться. Якщо мені говорять, що у мене все добре, але нема патріотичного виховання, то я повинен це розуміти так, що вся робота зовсім нічого не варта» [30].

На думку видатного педагога, виховувати патріотизм у дітей важливо через формування організаторських навичок, які найбільш потрібні для справжнього патріота своєї країни, «людини-творця на благо своєї Батьківщини», зокрема почуття відповідальності за доручену справу, взаємодопомоги, прагнення до раціоналізації й удосконалення виробництва тощо. Ідеї А. Макаренка є цінними і для сучасної освіти.

Основою патріотичного виховання є певна сума знань окреслена державним стандартом дошкільної освіти в Україні – Базовим компонентом дошкільної освіти. Його мета – забезпечення соціально-громадянської компетентності дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу».

Тому, наразі, патріотичне виховання дітей дошкільного віку розглядається як пріоритетний напрям освітньої діяльності.

У патріотичному вихованні використовуються такі засоби: рідна мова, родовід, краєзнавство, природа рідного краю, фольклор, національне мистецтво, народний календар, національна символіка, народні прикмети, національні традиції, звичаї та обряди.

Сьогодні основною метою патріотичного виховання є формування морально-політичних факторів. Патріотичне виховання починається з пізнання цінності Батьківщини. Тому одним із найважливіших завдань дошкільної освіти є початок формування розуміння понять «Батьківщина» і «Вітчизна».

Завдання патріотичного виховання дошкільників, які виокремлено в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Завдання патріотичного виховання дошкільників, які виокремлено в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти

Освітній напрям	Завдання
«Особистість дитини»	Формувати вміння виявляти позитивне ставлення до національних та сімейних традицій, правил; з повагою ставитися до людей, незалежно від їхньої статі, віку
«Дитина в соціумі»	Формувати ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав та прав інших, наявності уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії між членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінні дотримуватись цих правил у соціально-громадянському просторі, а також у ціннісному ставленні та повазі до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

«Дитина в природному докiллі» (навички, орієнтовані на сталий розвиток)	Формувати початкові уявлення про сталі дії та поведінку; вчити усвідомлювати необхідність збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього; розвивати у дітей ефективні звички соціальної поведінки, доцільного поводження з природними ресурсами та збереження природи.
«Дитина у світі мистецтва»	Формувати ціннісне ставлення до творів мистецтва, розвивати потребу в мистецькій діяльності.
«Гра дитини»	Сформувати компетентності у сфері пізнання та взаємодії зі світом природи та мистецтва, рукотворним світом речей та техніки, навколишнім соціальним світом.
«Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»	Формувати навички предметно-практичної та технологічної діяльності, виховувати внутрішню потребу й шанобливе ставлення до праці, навички здійснення творчості, які мають прояв у грі, образотворчій, господарчо-побутовій діяльності.
«Мовлення дитини»	Формувати здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів

Вимоги до освітнього рівня, розвитку та вихованості дітей дошкільного віку визначені в Базовому компоненті дошкільної освіти та чинних комплексних і парціальних освітніх програмах для кожного вікового етапу («Світ дитинства», «Впевнений старт», «Дитина», «Я у Світі», «Соняшник», «Україна – моя Батьківщина» та ін.).

Таким чином, з вищесказаного випливає, що патріотизм як високе почуття, незамінна цінність, найважливіший мотив соціальної значущої діяльності, найбільш повно проявляється в особистості, соціальній групі, що досягла вищого рівня духовно-морального та культурного розвитку. Патріотизм – це любов до Батьківщини – великої та малої, до рідної природи, до свого народу, це готовність вірно служити справі їхнього процвітання, любити свій дім, готовність захищати його. Бути патріотом – значить відчувати себе невід’ємною частиною Батьківщини. Основними характеристиками патріотизму є: постійне відчуття зв’язку з Батьківщиною, з життям та діяльністю людей, що живуть у рідній країні, любов до своєї Батьківщини, виражена у конкретних справах. Крім того, для патріотизму характерне почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ, символи держави, її святині; моральна відповідальність кожної людини за долю Батьківщини, народу, їх сучасний стан та майбутнє. Таке розуміння патріотизму ставить до виховання патріотичних почуттів у дітей особливі вимоги.

Патріотичне виховання – це системний процес формування громадянина, який має глибоку патріотичну свідомість, готовність віддати свої зусилля на користь Вітчизни, берегти її інтереси та розвивати її потенціал. Метою патріотичного виховання є виховання людей, здатних дбати про долю своєї країни, її культурне, історичне, природне багатство.

Метою патріотичного виховання дітей дошкільного віку є формування в них почуття патріотизму та любові до своєї країни, розуміння значення національної ідентичності та готовності долучитися до будівництва кращого суспільства.

Завдання патріотичного виховання дітей дошкільного віку представлені нормативними документами. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», одним із ключових завдань дошкільної освіти є виховання у дітей любові до України, поваги до родини, національних

традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов, мов національних меншин, рідної мови та національних цінностей українського народу.

У новій редакції Державного стандарту дошкільної освіти зазначено, що у дітей старшого дошкільного віку має бути сформована соціально-громадянська компетентність, яка спрямована на вдосконалення особистісних якостей, соціальних почуттів, здатності виявляти любов до Батьківщини, готовності брати участь у соціальних заходах, що проводяться в ЗДО, громаді та суспільстві, громадському житті.

У результаті формування соціально-громадянської компетентності у дітей формується ціннісне ставлення до себе, своїх прав та прав інших людей; уявлення про правила і способи міжособистісних стосунків у сім'ї, родині та з іншими людьми; уміння дотримуватися цих правил у соціальному та громадянському просторі; культурні надбання українського народу, представників різних національностей і культур цінності та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

У Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1233-р., окреслено, що завданнями Програми є сприяння утвердженню громадянської ідентичності України на засадах загальносуспільних і національних (державних) цінностей (самобутності, свободи, соборності та гідності) та загальнолюдських цінностей, любові та гордості за свій народ, його історію, мову, культуру, досягнення і здобутки в галузі економіки, науки і спорту, виховання патріотизму, поваги до своєї Батьківщини та інших народів. Метою є вдосконалення та розвиток комплексної державної політики національно-патріотичного виховання шляхом її формування та зміцнення, а також надання дієвої підтримки органам державної влади та органам місцевого самоврядування у захисті та збереженні держави.

Згідно з комплексною освітньою програмою «Дитина» для дітей віком від 2 до 7 років та чинних парціальних освітніх програм з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна - моя Батьківщина» (Капруновська О.М.), «Моя країна –Україна» (Гавриш Н.В.) організація систематичного і планомірного національно-патріотичного виховання повинна починатися з раннього дитинства, і бути спрямованою на виховання у дітей поваги до своєї родини, національних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, етнічних цінностей українців, на розвиток любові до України та родини.

Таким чином, патріотичне виховання - це не лише виховання любові, а й почуття приналежності до Батьківщини, відчуття єдності з історією, географією, мовою, культурою, етносом і духовністю. Патріотизм - це дуже делікатна і ніжна емоція, яка не буває фальшивою, неправдивою чи нечесною, не витримує тиску і вимагає свободи.

У світлі вищесказаного спробуємо визначити завдання патріотичного виховання особистості дитини дошкільного віку:

1. Виховання поваги до національних символів, таких як прапор, герб та гімн.
2. Поширення знань про історію своєї країни, включаючи основні події та важливі фігури.
3. Організація патріотичних заходів та свят, які допомагають дітям розуміти та цінувати свою національну спадщину.
4. Залучення дітей до творчих та розважальних активностей, пов'язаних із культурою та традиціями своєї країни.
5. Розвиток вмінь співпраці, толерантності та поваги до інших культур і традицій.
6. Створення сприятливого середовища для обговорення питань патріотизму та громадянської відповідальності, відповідно до рівня розуміння дітьми.
7. Підтримка родин у їхній ролі у вихованні патріотичних цінностей.

Отже, патріотичне виховання дітей дошкільного віку сприяє створенню засад для формування в них позитивного ставлення до своєї країни та розвитку громадянської свідомості.

1.2 Психолого-педагогічні аспекти виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

Починаючи досліджувати проблему виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, необхідно зрозуміти психологічні основи процесу зародження патріотизму. Для правильної та ефективної організації процесу патріотичного виховання старших дошкільнят, необхідно мати уявлення про загальні психологічні особливості дітей цього віку, а також урахувати їхні вікові можливості.

У старшому дошкільному віці відбувається активний розвиток всіх органів та систем життєдіяльності, особливо активно розвивається опорно-руховий апарат, серцево-судинна система, активно розвивається нервова система. Поряд із фізіологічними змінами, відбуваються зміни у психіці дитини. На 6-му році життя в дітей активно розвиваються пізнавальні та розумові психічні процеси: пам'ять, увага, мислення, уява та мова.

До кінця дошкільного віку діти переходять від мимовільної до довільної форми уваги. Діти починають свідомо фіксувати свою увагу на певних об'єктах. Діти стають здатними цілеспрямовано вдивлятися і спостерігати за об'єктами. Розвивається мимовільна зорова і слухова пам'ять. Розвиток мимовільної пам'яті відбувається в ситуаціях, коли дитина свідомо намагається щось запам'ятати і пригадати. Розвиток мислення у дітей старшого дошкільного віку відбувається від наочно-образного до словесно-логічного; К. Ушинський стверджує про цей вік, що «діти мислять формами, кольорами, звуками і відчуттями взагалі». Перехід від наочно-образного мислення до словесно-логічного відбувається у два етапи. На першому етапі дитина засвоює значення слів, що належать до предметів і дій, навчається

користуватися ними під час вирішення завдань. На другому етапі нею пізнається система понять, що позначають відносини, і засвоюються правила логіки міркувань. Останнє зазвичай належить до початку шкільного навчання. Період старшого дошкільного дитинства є найбільш сприятливим для розвитку фантазії, адже саме в цьому віці активізується творча уява. У сфері розвитку мови також відбувається низка змін. Розширюється і активізується словниковий запас, розвивається граматичний лад мови, складність мови, діалогічне і монологічне мовлення. Діти частіше починають використовувати узагальнення, синоніми та прикметники.

Становлення дитини не відбувається довільно, саме собою. Одним із найважливіших факторів розвитку особистості є педагог, який сприяє розвитку в дитини морально-позитивних якостей, а так само позитивних якостей особистості. Старший дошкільний вік є найсприятливішим для формування цих якостей. Дитина 5-6 років довірлива, цікава. Все це створює сприятливі передумови для формування високоморальної особистості.

Вивченням питань виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку займалися багато педагогів, філософів, психологів, починаючи з найдавніших часів. Проблему патріотичного виховання досліджували М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов, В. Антонович, П. Чубинський, І. Франко, Б. Грінченко, О. Кониський та ін. У сучасній педагогічній науці окремі аспекти національно-патріотичного виховання розробляють І. Бех, Л. Березівська, С. Гончаренко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж, О. Сухомлинська та інші знані науковці. Дослідження В. Гонського, В. Гуменюка, О. Докукіної, П. Ігнатенка, А. Мельниченка, Ю. Руденка, К. Чорної та інших засвідчують, що на сучасному етапі необхідно виховувати молоде покоління національно свідомими громадянами-патріотами, які здатні забезпечити рідній країні гідне місце у цивілізованому світі [48].

Згідно з дослідженнями психологів формування вищих моральних почуттів, до яких відноситься почуття патріотизму, відбувається на основі

постійно повторюваних позитивних емоцій. Як зазначає низка дослідників, процес формування патріотизму не повинен зводитися до накопичення знань про Батьківщину, набагато важливіше сформувати у дітей емоційно-позитивне ставлення до вітчизни, її історії, традицій та культури. Разом з тим, психологи стверджують, що моральні почуття неспроможні виникнути спонтанно. Розвиток моральних почуттів відбувається безпосередньо з умовами, в яких перебуває дитина, а також і з методами і засобами виховання. При цілеспрямованому виховному впливі почуття дітей різноманітніші, глибші і багатші, ніж в дітей, які отримали правильне виховання.

Завдяки зростаючим інтелектуальним та пізнавальним здібностям, діти старшого дошкільного віку здатні виявляти стійкий інтерес до Батьківщини. За допомогою вихователя у дітей 5-6 років може бути сформована початкова система знань про навколишній світ. Варто враховувати, що всі моральні якості, у тому числі й патріотизм, не можуть бути остаточно сформовані, у зв'язку з віковими особливостями дітей. Період дошкільного дитинства – період зародження моральних цінностей.

Ефективність виховання патріотизму залежить від розуміння сутності цього процесу. У психологічних дослідженнях патріотизм розглядається як синтетична єдність когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів [4]. І. Бех характеризує патріотизм ще як і «...особливе безумовне й високо смислове почуття й цінність, яке характеризує ставлення особистості до своїх народу, Батьківщини, держави та самої себе» [6]. Автор виділяє такі базові складові почуття патріотизму: любов до народу, Батьківщини, держави; діяльніша відданість Батьківщині; суспільно значуща цілеспрямованість; моральна стійкість; готовність до самопожертви: наявність почуття власної гідності [6].

Патріотична вихованість як результат процесу виховання характеризує прагнення дитини краще пізнати свою Батьківщину, виявляти любов та турботу про неї, бажання берегти природу рідного краю, докладати для цього

власних зусиль. Спираючись на концептуальні підходи психологів А. Валлона, Л. Виготського, С. Рубінштейна та інших, можна говорити про взаємообумовленість інтелектуального та емоційного компонентів свідомості. Водночас важливо зазначити, що поведінка дитини дошкільного віку переважно стимулюється емоціями, аніж роздумами. Відтак почуття перетворюються на мотиви поведінки й спонукання до дії [41].

На думку багатьох відомих педагогів і психологів (В. Давидов, С. Рубінштейн, Д. Ельконін, П. Якобсон, М. Яновська та ін.), патріотизм варто розглядати саме у психологічній єдності компонентної структури (когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів), включно із критеріями вихованості (див. таблицю 1.2).

Таблиця 1.2

Компонентна структура патріотизму дітей дошкільного віку

Компонент	Складові компоненти	Зміст роботи	Критерії вихованості
1	2	3	4
Когнітивний	Уявлення дітей про країну, її історію, символи, звичаї	Формування основних знань для орієнтування в сучасному житті, вироблення власного ставлення до навколишнього світу, суспільства, Батьківщини	Наявність узагальнених уявлень про символи країни, державну мову, націю, визначні місця, природні ресурси, видатних людей тощо; відсутність уявлень, або їх фрагментарність, розрізненість.
Емоційний	Ставлення і цінності	Формування стійких оцінювальних ставлень і суджень, системи моральних, гуманістичних цінностей.	Оцінка патріотичного (антипатріотичного) вчинку персонажу, реальної особи відповідає загальноприйнятій у суспільстві та є мотивованою; оцінка вчинку не відповідає суспільно прийнятій або відсутня.

діяльнісний	Уміння і навички, що відображаються в поведінці	Усвідомлене виконання дій, пов'язаних з державними та народними символами; набуття досвіду, соціалізації, залучення дітей до різних видів суспільної діяльності	Сформовані вміння: - піклується про навколишню природу, близьких; - надає допомогу оточуючим людям; - виявляє дружелюбність, зважає на інтереси товаришів, домовляється з однолітками, аналізує свої та чужі вчинки; - володіє українською мовою; - не уникає участі у заходах суспільно-патріотичної спрямованості, на користь іншій більш цікавій діяльності; - розрізняє державну символіку
-------------	---	---	--

Згідно з психологічними дослідженнями, основою патріотичного виховання дітей дошкільного віку є формування добре розвиненого поведінкового механізму, системи умовних рефлексів. Так, О. Капруновська звертає увагу на необхідність тренування моральної поведінки та вчинків у межах можливостей дитини, поряд із розширенням і поглибленням уявлень та досвіду.

Таким чином, патріотично вихований дошкільник, це дитина, що проявляє інтерес до національних культурних цінностей, історичного минулого свого народу, має узагальнені уявлення про символи, мову, народи держави; має особисті оцінювальні судження щодо патріотичних вчинків; усвідомлено виконує дії патріотичного спрямування, прагне розмовляти рідною мовою та визнає цінності демократії відповідно до свого віку, а також знайома з особливостями природи рідного краю.

Для виконання перелічених вище завдань педагогам і батькам необхідно створити умови для того, щоб діти накопичували позитивний універсальний психічний досвід через активне залучення в різні види діяльності: гру, пізнання, спілкування/мовлення і предметно-практичну діяльність: малювання, ліплення, аплікація, співи, танці тощо.

Ігри та ігрові вправи мають бути пріоритетними серед методів навчання, що впливають на психічну сферу дитини. Педагогам слід звернути увагу на організацію творчих ігор (рольових, драматизації за мотивами літературних творів, проектування та конструювання), розробляти дидактичні ігри та вправи, створювати проблемні ситуації та впроваджувати їх у повсякденне ділове й особисте спілкування з дітьми.

Важливими можливостями для виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є спостереження за природним, культурним і соціальним середовищем; екскурсії рідними містами, історичними будівлями та визначними пам'ятками; читання художніх творів і слухання народної, класичної та сучасної музики; розглядання предметів мистецтва й декоративно-ужиткового мистецтва; бесіди на різноманітні теми; самостійне узагальнення й роздуми дітей на відповідні теми.

Не менш ефективною формою освітньої роботи з виховання патріотичних почуттів у дошкільників є проведення спільних з батьками заходів (свята, розваги, виставки, конкурси, проектна діяльність).

Отже, успіх виховання патріотичних почуттів значною мірою залежить від національної та міжнародної культури батьків і педагогів.

Для того, щоб виховання патріотичних почуттів було спрямоване на цілісний розвиток характеру дитини, мало безперервність у виховному процесі, різнобічну спрямованість і методи, необхідно, щоб педагоги мали ґрунтовні знання про психолого-педагогічні засади цього процесу, гуманістичну спрямованість своєї виховної діяльності, вміння розуміти дітей і працювати з ними.

1.3. Природа рідного краю як засіб патріотичного виховання

Патріотичне виховання – це складна система соціально-педагогічних впливів, яка забезпечує передачу життєвого досвіду від покоління до покоління, соціалізацію дітей та формування духовно-моральних цінностей,

таких як любов до Батьківщини, бажання захищати і примножувати традиції та культурні цінності свого народу, самоповага та повага до інших культур [14].

Розвиток патріотичних почуттів відбувається поступово під впливом різних виховних чинників та навколишнього середовища [5]. Природа оточує дитину повсякчас і входить в її життя з раннього віку. Ще до того, як вимовляється перше слово, до того, як робиться перший крок, до того, як відкривається перша книга, дитина починає знайомитися з природою.

З раннього віку у дітей з'являється бажання активно досліджувати природу. Вона приваблює дітей своїм барвистим світом, який дарує багато яскравих вражень і викликає почуття радості.

Ознайомлення дітей дошкільного віку з рідною природою є першим кроком до пізнання рідного краю та виховання любові до Батьківщини.

Поняття Батьківщина пов'язане з конкретною ідеєю, важливою і близькою дитині: любов'ю до батьків, рідною домівкою, природою, що оточує. Навчити відчувати красу рідної землі, красу людини, яка живе на цій землі, виховати любов до рідних місць, до всього, що оточує дитину з дитинства, – одне з головних завдань педагога.

Дошкільний вік – це найважливіший період становлення особистості, коли закладаються передумови громадянських якостей, розвиваються уявлення про людину, суспільство, культуру. Дуже важливо прищепити дітям почуття любові та прихильності до природних та культурних цінностей рідного краю, оскільки саме на цій основі виховується патріотизм.

Формування любові до Батьківщини через любов до природи рідного краю – один із засобів виховання патріота. Почуття патріотизму так багатогранне за змістом, що може бути визначено кількома словами. Воно формується поступово в процесі накопичення знань та уявлень про навколишній світ, виростає з любові до близьких, рідних місць.

Під патріотичним вихованням педагоги розуміють взаємодію дорослого та дітей у спільній діяльності та спілкуванні, яке спрямоване на

розкриття та формування у дитині загальнолюдських моральних якостей особистості, залучення до витоків національної регіональної культури, природи рідного краю, виховання емоційно-дієвого відношення, почуття причетності, прихильності до навколишнього.

Виходячи з цього, метою виховання патріотизму у дітей дошкільного віку є формування в них потреби здійснювати добрі справи та вчинки, почуття причетності до оточуючого та розвиток таких якостей, як співчуття, співпереживання, винахідливість, допитливість у взаємодії з рідною природою.

У межах патріотичного виховання паралельно з іншими вирішуються такі завдання, як формування духовно-морального ставлення до природи рідного краю, почуття причетності до природи та активної життєвої позиції молодого покоління.

Для реалізації мети та завдань вихователям потрібно створювати взаємопов'язані та взаємозумовлені педагогічні умови:

- знайомство з природою рідного краю, її характерними рисами;
- проведення цільових спостережень за станом об'єктів у різні сезони року;
- організація сезонної землеробської праці у природі: посів квітів, овочів, посадка кущів, дерев;
- організація творчої, продуктивної, ігрової діяльності дітей, у якій дитина виявляє співчуття, турботу про людину, рослини, тварин у різні пори року у зв'язку з пристосуванням до нових життєвих умов та щодня за потребою;
- тісне співробітництво вихователів ЗДО з членами сім'ї вихованців;

Природа рідного краю є потужним засобом патріотичного виховання в різних аспектах:

1. Вивчення рідного краю: Природа навколо нас допомагає вивчати і розуміти унікальні особливості нашого рідного краю, його ландшафт, флору і фауну. Це сприяє розвитку гордості за свій край.

2. Збереження природи: Природа вимагає дбайливого ставлення, і виховання у людей патріотичного почуття до рідної природи сприяє більш відповідальному ставленню до її охорони та збереження.

3. Здоровий спосіб життя: Відчуття гордості за свій край може стимулювати активний спосіб життя, включаючи активний відпочинок на природі, екологічну свідомість та здорове харчування з місцевих продуктів.

4. Відносини з іншими людьми: Природа часто об'єднує людей у спільних заходах та ініціативах для її збереження, що сприяє патріотичному духу та соціальній єдності.

Формування патріотизму в процесі ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою рідного краю має вирішуватися через низку педагогічних, виховних і розвивальних завдань:

1) Дати дошкільнику знання, вміння, досвід, що розвивають його інтелектуально, морально, естетично, фізично, на основі яких створюється уявлення про те, що таке Батьківщина;

2) Розширити пізнавальну сферу діяльності дітей: розвивати кругозір дітей, збагачення знань шляхом ознайомлення з головними пам'ятками нашого міста;

3) Забезпечити оздоровлення та фізичний розвиток дитини відповідно до її вікової фізіології: сприяти розумінню того, що сильні, сміливі, спритні – найкращі захисники Батьківщини в майбутньому.

У вирішенні педагогічних, виховних і розвивальних завдань допоможуть нестандартні підходи до організації педагогічного процесу.

Одним із найпоширеніших підходів до ознайомлення дітей дошкільного віку з природою сьогодні є екологічний підхід (Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій, О. Сотська та ін.). Це процес, що поєднує екологічну освіту, екологічне виховання та екологічний розвиток (особистісні якості і базові цінності).

Цей підхід орієнтований на здатність розуміти взаємозв'язки в природних середовищах існування, передбачати наслідки їх порушення та

прагнути здійснювати екологічно доцільну діяльність у природному середовищі. [38]. Н. Лисенко зазначає, що екологічна освіта має бути універсальною, ціннісно-орієнтованою, гуманістичною і спрямованою на захист життя на землі. Надзавданням такого підходу дослідниця вважає виховати дітей свідомими користувачами та споживачами природних ресурсів, таких як повітря, вода, ґрунт, флора, фауна та мінерали, а також щоб вони були здатними проявляти свою творчість та генерувати інноваційні моделі поведінки для благодійного співіснування зі світом на основі екологічної культури. [27].

Дослідники, які займаються проблемою впровадження екологічних підходів у систему дошкільної освіти, наголошують на необхідності їхньої реалізації за такими напрямками:

- збагачення емоцій і почуттів дітей в процесі набуття базових знань про природне середовище;

- створення ціннісно-орієнтованої системи та збагачення морально-ціннісного досвіду в контакті з природою;

- сформувати необхідні елементи екологічної компетентності, вміння застосовувати знання і навички на практиці та здатність до самореалізації в екологодоцільній діяльності. [42].

Власний емоційний досвід є основою для формування «концептуальних правил поведінки» та особистісних якостей. [38] Тому, на думку науковців, сприяння отриманню позитивних емоційних переживань під час спілкування дітей з природою - одне з найважливіших завдань, яке має вирішувати педагог. Це перший крок до формування у дітей позитивних емоцій та ціннісного ставлення до природного довкілля.

Особливо цінним є естетико-екологічний підхід до ознайомлення дітей з природою (Г. Тарасенко). Цей підхід, що ґрунтується на інтеграції екології та естетики, реалізує у дітей пізнавальну, чуттєво-емоційну, мотиваційну та діяльну сфери і запускає цілісний механізм пізнання природного довкілля. Доцільність такого підходу також залежить від вікових особливостей дітей

дошкільного віку, їхньої високої чутливості до краси природи, здатності емоційно реагувати на прояви природи, прагнення до художньо-творчої діяльності в природі.

Згідно з цим підходом, розвиток суб'єктивно-етичних відносин між дитиною і природою зумовлений цінністю емпатійного емоційного досвіду і накопиченням творчого усвідомлення гармонії з природою. Автори цього підходу підкреслюють, що діяльність дітей у природі, спеціально організована педагогами, здатна викликати яскраві емоції та почуття по відношенню до природних об'єктів. Рефлексія цих переживань допомагає закріпити і накопичити емоційний досвід, пов'язаний з природними об'єктами. Накопичений позитивний емоційний досвід створює передумови для розвитку стійкого позитивного ставлення до природи [46]. Ефективним прийомом реалізації естетико-екологічного підходу в еколого-природничій освіті дітей дошкільного віку є милування природою.

Численні психологічні та педагогічні дослідження підкреслюють цінність природного середовища для розвитку та особистісного зростання дітей. Тому для організації розвивального простору дитини застосовується середовищний підхід.

Науковці наголошують на важливості всіх компонентів розвивального середовища, таких як куточки живої природи, грядки та клумби, природні екологічні мікросередовища, екологічні стежки тощо, які мають бути облаштовані таким чином, щоб діти могли брати безпосередню участь у діяльності.

Формування процесу пізнання на практичному рівні, досвіду еколомотивованої діяльності в природному довкіллі (Г. Беленька, Л. Зайцева, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін.) неможливе поза межами діяльнісного підходу.

Особистість формується лише в процесі людської діяльності [38]. Процес ознайомлення дітей з природою включає пізнавальну, естетичну, природоохоронну, практичну (оцінювану з точки зору «корисності» для

людей) або непрактичну (спрямовану на задоволення психічних потреб людини, не порушуючи життя навколишніх об'єктів) діяльність.

Діяльнісний підхід до ознайомлення дітей дошкільного віку з природою реалізується за допомогою низки технологій. Найпоширенішими є спостереження, експериментально-дослідницька діяльність, праця в природі, ігри, проекти, інтерактивні, художньо-творчі методики.

Ідея цілісного пізнання природного довкілля, розкрита в наукових дослідженнях і впроваджена в практику дошкільної освіти (Г. Беленька, Н. Гавриш, В. Ільченко, І. Кіндрат, О. Кононко, З. Плохій, Г. Тарасенко), є характерною рисою сучасної екології та природничої освіти. (О. Кононко, К. Кульчицька, Н. Лисенко, З. Плохій, Т. Пушкарьова, Г. Тарасенко та ін.) ґрунтуються на гармонійному поєднанні розуму і почуття, теорії і творчості, дієвому розумінні довкілля, інтеграції різних сфер розвитку дитини. Ця ідея лягла в основу інтегрованого підходу до організації контакту дітей дошкільного віку з природою. Важливість включення цього підходу в систему дошкільної освіти дослідники пояснюють інтегративним характером екологічних знань, які включають елементи знань з біології, географії, хімії, фізики, медицини, ветеринарії, економіки та права, впливом екологічної освіти на цілісний розвиток дитини та особливостями організації життєдіяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти, які пояснюються природою навколишнього середовища. Підкреслюється, що інтегрований підхід допомагає забезпечити цілісність освітнього процесу і створює необхідні умови для того, щоб діти могли застосовувати свої знання в різних видах діяльності [37].

Низка патентованих технологій спрямовані на реалізацію цього підходу та уможливають інтеграцію між різними сферами розробки. Наприклад, інтеграції пізнавального розвитку (ознайомлення з природою), фізичного розвитку та соціального розвитку сприяє методика «Театр фізичного розвитку та зміцнення здоров'я» (М. Єфименко), яка має на меті сприяти формуванню здорової, розвиненої та гармонійної особистості, добре

адаптованої до навколишнього середовища, використовуючи потенціал фізичної культури; мистецтво балансування особистості з соціальним і природним середовищем через гімнастику Ботмера (Н. Пахарчук). Інтеграція екологічного розвитку дітей з їхнім художньо-естетичним розвитком досягається за допомогою методики використання казки для формування основ екологічної культури дошкільників (Г. Беленька, Т. Науменко). Автори пропонують розглядати науково обґрунтовані авторські казки як ефективний засіб засвоєння дітьми екологічних уявлень та формування екологічно доцільної поведінки і діяльності; методика використання пейзажного живопису у формуванні естетичного ставлення до природи (Г. Беленька, О. Половина) спрямована на розвиток сенсорної сфери в процесі ознайомлення дітей з природою. Використання інтегрованих завдань з пріоритетом логіко-математичного змісту також сприяє набуттю глибоких і всебічних знань про природне довкілля. (Т. Кривошея).

Як свідчить теорія і практика, всі ці підходи співіснують і гармонійно взаємодіють, а їхня спільна мета - усвідомлення дитиною особливої цінності природи і того, що вона є її частинкою, а також уміння жити разом з природою на засадах моральної та екологічної культури.

Ознайомлення з природою – це чудовий урок розвитку дитячого розуму, почуттів, стимулювання творчості. Своєю незвичайністю, новизною та різноманітністю природа викликає у вихованців здивування, радість та захоплення, бажання більше дізнатися, спонукати їх до передачі почуттів та думок.

Діти із задоволенням спостерігають, зіставляють, порівнюють, роблять висновки. Дошкільнята вчаться розмірковувати, розповідати та описувати елементарні явища природи.

Щоб процес ознайомлення з природою рідного краю був цікавим, можна розпочати його з «казкової подорожі». Взимку на узліссі може зустрітися Чарівний Сніжок, восени – Золотий Листок, навесні – Весняна

Крапелька. Казкові персонажі загадують загадки, дають завдання, розповідають про навколишній світ.

Через екскурсії в ліс, на луг, поле формуються уявлення дітей про навколишні природні умови. Закріплюються знання про рослини, різні породи дерев, які ростуть у цій місцевості. Формується почуття відповідальності збереження природи рідного краю.

Дітям дуже подобаються цільові прогулянки. Хоча вони короточасні, епізодичні, але дуже різноманітні на тематику: спостереження за особливостями погоди, за рослинами, тваринами в різні пори року.

Поступово межі спостережень розширюються – ділянка ЗДО, знайома вулиця, гай, парк, сквер тощо. Треба повідомляти дітям не тільки перші знання про природу, але дати приклад елементарних оцінок явищ, що спостерігаються: «Виглянуло сонечко, і всім відразу стало весело, тільки бурульки заплакали – їм не хочеться танути...»

Робота з виховання патріотизму ефективніша, якщо встановлено тісний зв'язок із батьками дітей. Батьки повинні бути активними учасниками всіх заходів, що проводяться в закладі дошкільної освіти: в екологічних акціях, проєктах, екскурсіях на природу, розвагах, вікторинах. У роботі з батьками можна використовувати домашні завдання. Батьки разом з дітьми можуть виготовити годівниці та шпаківні, збагатити свої знання, складаючи кросворди на тему «Природа рідного краю» та ін. [47].

Процес пізнання відбувається лише тоді, коли дитина безпосередньо бачить, чує, відчуває навколишній світ. Це створює в малюка більш яскраві, емоційно насичені образи, що запам'ятовуються.

Поступово від прогулянки до прогулянки, від екскурсії до екскурсії у дітей складається чудовий зразок рідного краю, Малої Батьківщини. Це й алея біля саду, і березовий гай, і мальовнича стежка біля озера.

Отже, необхідно пам'ятати, що виховання патріотизму в дітей дошкільного віку займає тривалий час. Патріотизм не передається у спадок, його формують послідовно і систематично, використовуючи певні принципи,

засоби і методи виховання. І саме з виховання любові до рідної природи необхідно починати виховання патріотичних почуттів у дошкільнят, адже природні явища, об'єкти, що оточують дитину з її появи на світ, ближче до неї і легше для сприйняття, впливають на емоційну сферу.

Висновок до розділу 1

Сучасні вимоги до виховання патріотичних почуттів у дітей знайшли своє відображення в українському законодавстві. Це віддзеркалено в законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки, Базовому компоненті дошкільної освіти, чинних комплексних і парціальних освітніх програмах та ін.

Виховання патріотизму в дітей завжди було актуальним педагогічним завданням. Теоретико-методологічні засади виховання патріотизму в дітей заклали українські вчені І. Бех, А. Богуш, Т. Степанова, М. Стельмахович, В. Котирло, Т. Бондаренко, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, О. Коркишко, Б. Ступарик, К. Чорна та інші. Психологічні особливості патріотичного виховання розкрито у працях таких учених, як Л. Виготський, К. Назаренко, В. Котилуло, С. Киричук, О. Грущ, П. Якобссон. Сучасні науковці Л. Калужька, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Комарова та Н. Тарапака довели, що елементи громадянськості та патріотизму розвиваються в дошкільному віці в результаті систематичної та цілеспрямованої роботи.

Про роль природи у формуванні особистості дитини говорили українські народні педагоги С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтесорі та інші західноєвропейські педагоги. Л. Іщенко, Н. Лисенко, І. Мельник, З. Плохій, Н. Пустовіт, Г. Пустовіт, Л. Різник, Д. Струнникова, Г. Тарасенко, Л. Шаповал описали концептуальні положення екологічної спрямованості стосовно окремих предметів, видів навчальної діяльності, вікових груп та

інших специфічних чинників педагогіки. Л. Артемова, А. Богуш, О. Кононко, В. Котирло, Я. Неверович, З. Плохій, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Н. Яришева підкреслюють, що діти дошкільного віку особливо чутливі до впливів навколишнього середовища, різноманітних емоційно-образних подразників, емоційних реакцій на безпосередні враження.

Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку – це процес взаємодії дорослих і дітей у спільній діяльності та спілкуванні, спрямований на виявлення і формування моральних якостей дитини.

Діти старшого дошкільного віку дуже емоційні. Емоції керують усіма аспектами життя, визначають поведінку, мотивують вчинки та відображають ставлення дітей до навколишнього світу. Матеріали, які знайомлять дітей з природою рідного краю, повинні бути зрозумілими і викликати у них інтерес. Педагоги повинні любити свою країну, її міста і села, її людей. Вихователі повинні адаптувати свою роботу до місцевих умов та індивідуальних особливостей вихованців ЗДО. Тільки завдяки спільній роботі педагогів і сім'ї можна виховати у дітей любов до Батьківщини. Основними структурними елементами патріотичного виховання, що характеризують складну емоцію патріотизму, є когнітивний, емоційний і діяльнісний компоненти.

Основним засобом патріотичного виховання є залучення дитини до любові та поваги до національно-регіональних культурних витоків, природи рідного краю, малої Батьківщини, її історії, рідної мови, людей, звичаїв.

Природа є важливим чинником в патріотичному вихованні, оскільки вона є не тільки джерелом матеріальних ресурсів, але й культурного спадку. Знайомство з рідними природними ландшафтами, географією, флорою та фауною сприяє виникненню глибокого зв'язку між людиною та землею свого народу.

Процес ознайомлення дітей дошкільного віку з природою рідного краю відіграє важливу роль в розвитку патріотичних почуттів, оскільки сприяє

формуванню глибокого почуття патріотизму та відповідальності за рідну країну.

Отже, процес ознайомлення в дошкільному віці дітей з природою сприяє формуванню патріотичних цінностей, почуття відповідальності та глибокої поваги до природи і рідного краю в цілому. Це важлива основа для подальшого розвитку громадянськості та патріотизму в майбутньому.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ

2.1. Діагностичні методики визначення рівня розвитку патріотичних почуттів у дошкільнят

Дослідження проводилося в Сумському дошкільному навчальному закладі (центр розвитку дитини) № 18 «Зірниця» Сумської міської ради. Експериментом було охоплено 10 дітей старшого дошкільного віку групи «Сонечко» (експериментальна група) та 10 дітей, які відвідують групу «Дзвіночки» (контрольна група), 4 педагоги, психолог, 20 батьків вихованців. Дослідження здійснювалося протягом чотирьох місяців 2022-2023 навчального року і проходило у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Для визначення початкового рівня розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят було проведено перший етап дослідницької роботи.

Мета даного етапу: вивчити початковий рівень розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят.

У результаті першого етапу дослідницької роботи вирішувалися такі завдання:

1. Визначити критерії та показники для оцінки рівнів розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят.

2. Дати характеристики рівнів розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят – високому, середньому, низькому.

3. Підібрати діагностичні методики та методи для оцінки рівнів розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят.

У ході вирішення першого завдання на основі аналізу літератури нами було визначено критерії та показники для оцінки рівнів розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят, які суголосні компонентам патріотичних почуттів (когнітивний, емоційний і діяльнісний).

Дані критерії представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії та показники для оцінки рівня розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят

критерії	показники
когнітивний	Має уявлення та поняття про назву країни, свою адресу; про пам'ятки рідного краю, міста; про прапор, герб, гімн; народні символи, природні ресурси України, її природно-кліматичні зони, ландшафти
емоційний	Здатність дітей проявляти інтерес до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою.
діяльнісний	Добре розвинене вміння піклуватися про природне довкілля та близьких, надавати допомогу, виявляти дружелюбність, враховувати інтереси друзів, домовлятися, аналізувати власну поведінку та поведінку інших.

Під час вирішення наступного завдання на основі виділених критеріїв та показників було визначено рівні розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят та надано їх характеристику.

Високий рівень. Дитина знає назву країни, свою адресу; називає і дізнається (по фотографіям) визначні пам'ятки, зелені зони рідного міста, 4-5

вулиць; знає державні та народні символи України; називає природні ресурси України, знає природно-кліматичні зони, ландшафти. Завжди виявляє інтерес до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою. Дбає про навколишню природу, близьких, надає допомогу, виявляє дружелюбність, зважає на інтереси товаришів, вміє домовлятися, аналізувати свої та чужі вчинки.

Середній рівень. Дитина знає назву країни, свою адресу; має складнощі при визначенні державних та народних символів України; не може назвати міські визначні пам'ятки, зелені насадження, вулиці та площі (після пояснення дорослого); не може назвати природні ресурси України, природні та кліматичні зони. Не завжди виявляє емоції до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою. Часто виявляє турботу і доброзичливість щодо родичів, але не враховує інтереси друзів, не вміє домовлятися з ними, не пропонує допомогу.

Низький рівень. Дитина не знає назви країни, своєї адреси, не розрізняє державні символи України; у неї відсутні знання про народні символи України та визначні пам'ятки рідного міста; погано знає назви вулиць; не може назвати природні ресурси України, природно-кліматичні зони. Не виявляє емоції до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою. Не дбає про навколишню природу, не виявляє дружелюбності, не зважає на інтереси товаришів, не вміє домовлятися з ними, не надає допомоги, не може аналізувати свої та чужі вчинки навіть за допомогою дорослого.

У процесі вирішення третього завдання на першому етапі нами було підібрано 3 діагностичні завдання для оцінки рівнів розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят:

- 1) діагностична бесіда;
- 2) змодельована ситуація;
- 3) трудові доручення.

Для вивчення когнітивного компонента патріотичних почуттів у старших дошкільнят використовувалася **діагностична бесіда**.

Мета: визначити усвідомленість та повноту уявлень та понять дитини про назву країни, свою адресу; про пам'ятки, зелені зони рідного міста, вулиць; про прапор, герб, гімн України; народні символи; природно-кліматичні зони України, ландшафти.

Обладнання: фотографії з визначними пам'ятками та природними зонами міста; ілюстрації державних та народних символів України; аудіозапис гімну України; ілюстрації з різними природно-кліматичними зонами та ландшафтами України.

Процедура проведення. Дітям в індивідуальній формі пропонувалося відповісти на 9 запитань:

1. Як називається країна, де ти живеш?
2. В якому місті ти живеш?
3. На якій вулиці, в якому будинку ти живеш?
4. Які ще вулиці міста ти знаєш?
5. Які визначні пам'ятки та природні зони нашого міста ти знаєш?

Розглянь фотографії та назви їх.

6. Розглянь ілюстрації та скажи, що на них зображено (ілюстрації державних та народних символів України).

7. Слухай цей музичний фрагмент. Що це за твір? (Звучить гімн України).

8. Розглянь ці ілюстрації та розкажи, що ти знаєш про клімат нашої країни, про те, в яких природних умовах живуть люди, чим вони займаються?

Критерії оцінювання:

- високий рівень – 3 бали: має усвідомлені та повні уявлення та поняття про своє місто, країну, державну символіку, її природу;
- середній рівень – 2 бали: уявлення та поняття дитини не цілком усвідомлені та фрагментарні;

- низький рівень – 1 бал: не має усвідомлених та повних уявлень і понять про своє місто, країну, державну символіку, її природу.

Для вивчення рівня емоційного компонента патріотичних почуттів у старших дошкільнят використовувалась **змодельована ситуація**.

Мета: оцінити здатність дитини виявляти позитивні емоції до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою.

Обладнання: ілюстрації з комплекту «Бережи природу».

Процедура проведення. Кожній дитині індивідуально пропонується розглянути ці ілюстрації, розповісти, що на них зображено, висловити своє ставлення. Під час розповіді дитини фіксується її емоційна реакція на зображення, емоційність її розповіді.

Критерії оцінювання:

- високий рівень – 3 бали: переживає позитивні емоції до навколишнього середовища, проявляє дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою

- середній рівень – 2 бали: не завжди переживає й демонструє позитивні емоції по відношенню до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою;

- низький рівень – 1 бал: не відчуває позитивних емоцій по відношенню до навколишнього середовища, відсутнє бажання милуватися красою природи та дбати про неї.

Для вивчення діяльнісного компонента патріотичних почуттів у старших дошкільнят використовувалися завдання щодо **виконання трудових доручень** суспільного характеру.

Мета: оцінити сформованість у дитини умінь суспільно корисної праці, турботи про навколишню природу, близьких людей.

Метод: спостереження за діяльністю дітей під час виконання трудових доручень (суспільно корисна праця).

Процедура проведення. Кожній дитині пропонується виконати такі завдання:

- 1) догляд за кімнатними рослинами;
- 2) прибрати ділянку (прибирання проводилося навесні; ділянка була поділена на частини, розподілені між групами дітей (по 5 осіб);
- 3) допомогти педагогам прикрасити музичну залу для свята.

Критерії оцінювання:

- високий рівень – 3 бали: під час виконання всіх трьох трудових доручень дитина виявляє досить розвинені вміння турботи про навколишню природу та оточуючих людей.

- середній рівень – 2 бали: дитина проявляє діагностовані вміння під час виконання лише двох трудових доручень або виконує завдання не до кінця (відволікається, йде та займається іншими справами);

- низький рівень – 1 бал: дитина всі трудові доручення виконує не до кінця, або не виконує їх зовсім.

Максимальна кількість балів, які кожна дитина може отримати за виконання всіх діагностичних завдань, – 9.

Розподіл дітей за рівнями розвитку патріотичних почуттів проводилося за наступною шкалою:

- високий рівень – 8-9 балів;
- середній рівень – 5-7 балів;
- низький рівень - 4 бали та менше.

Таким чином, методика констатувального (початкового) етапу дослідження розроблена з метою отримання об'єктивної інформації про вихідний рівень розвитку патріотичних почуттів (за трьома його критеріями (компонентами) у випробуваних старших дошкільнят.

Результати діагностики початкового рівня розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку занесли до зведеного протоколу (таблиця 2.2., 2.3).

Протокол результатів діагностики початкового рівня розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку контрольної групи

№	Ім'я дитини	Результати виконання діагностичних завдань			Рівень
		когнітивний компонент	емоційний компонент	діяльнісний компонент	
1	Ганна	низький	низький	середній	низький
2	Владик	середній	низький	низький	низький
3	Денис	середній	середній	низький	середній
4	Даша	низький	низький	низький	низький
5	Діма	середній	середній	низький	середній
6	Коля	низький	низький	низький	низький
7	Ілона	середній	низький	середній	середній
8	Лариса	середній	середній	низький	середній
9	Маша	низький	середній	низький	низький
10	Настя	низький	низький	середній	низький
низький		5	6	7	6
середній		5	4	3	4

Таблиця 2.3

Протокол результатів діагностики початкового рівня розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи

№	Ім'я дитини	Результати виконання діагностичних завдань			Рівень
		когнітивний компонент	емоційний компонент	діяльнісний компонент	
1	Оля	середній	низький	низький	низький
2	Олег	низький	середній	середній	середній

3	Паша	низький	низький	низький	низький
4	Рената	середній	середній	низький	середній
5	Рома	низький	низький	середній	низький
6	Світлана	низький	середній	середній	середній
7	Сашко	середній	низький	середній	середній
8	Таня	середній	низький	низький	низький
9	Толя	низький	низький	низький	низький
10	Уля	низький	низький	середній	низький
низький		6	7	5	6
середній		4	3	5	4

Кількісні результати діагностики розвитку патріотичних почуттів за когнітивним критерієм у старших дошкільнят на початковому етапі дослідницької роботи представлені на рисунку 2.1.

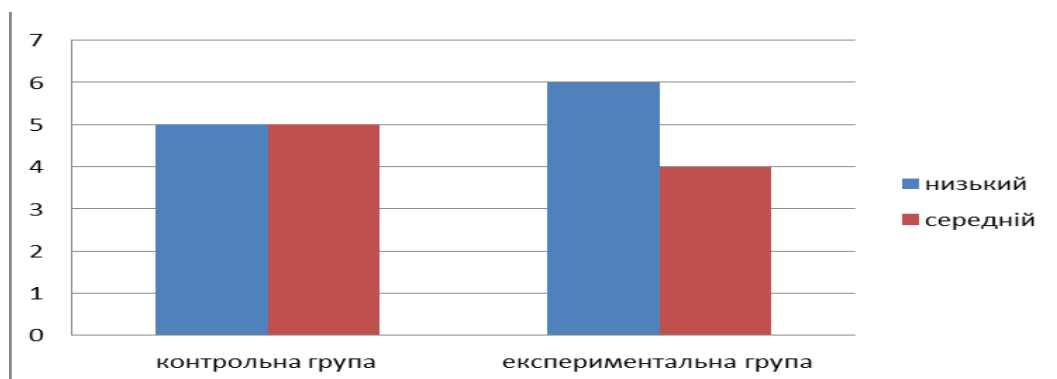

Рисунок 2.1. Вихідний рівень розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм.

За даними (рис. 2.1) видно, що на початковому етапі дослідження низький рівень когнітивного компонента розвитку патріотичних почуттів у контрольній групі мають 50% (5 дітей), середній рівень – 50% (5 дітей), в експериментальній групі 6 дітей (60 %) низький і 4 дитини (40%) – середній. Високого рівня в жодній групі не виявлено.

Аналіз результатів діагностичної бесіди показав, що діти з цими рівнями когнітивного компонента розвитку патріотичних почуттів можуть лише правильно назвати країну, де вони живуть і свою домашню адресу. На решту

питань вони не змогли правильно відповісти. Даша, Маша та Толя не знають про пам'ятки та зелені зони рідного міста, його історичні пам'ятки, діти не можуть назвати його вулиці. Ілона, Настя, Олег не знають про те, який вигляд мають державні символи України, як звучить наш гімн (сказали: «це якась пісня, музика така важлива, урочиста»). Рома, Світлана, Уля не змогли розповісти про природно-кліматичні зони та ландшафти України.

Кількісні результати діагностики розвитку патріотичних почуттів за емоційним критерієм у старших дошкільнят на початковому етапі дослідження представлені на рисунку 2.2.

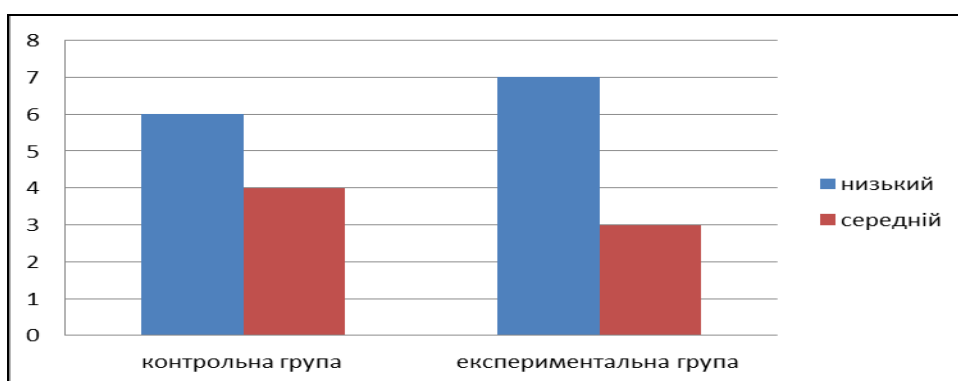

Рисунок 2.2. Вихідний рівень розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за емоційним критерієм експериментальної та контрольної груп

Дані, подані на рис. 2.2, показують, що на початковому етапі дослідження в контрольній групі низький рівень розвитку емоційного компонента патріотичних почуттів мають 60% (6 дітей), середній рівень – 40% (4 дитини). В експериментальній групі 70 % (7 дітей) – низький рівень, 30 % (3 дитини) – середній. Високого рівня не виявлено.

У змодельованій ситуації, коли дітям пропонувалося розглянути ілюстрації на тему «Бережи природу», розповісти, що на них намальовано та висловити своє ставлення до зображеного, більшість дітей не впоралися з цим завданням. Вони не вбачали нічого поганого в тому, що в лісі хлопчик голосно слухає музику, а дівчинка рве квіти (навіть за допомогою навідних запитань дорослого).

Кількісні результати діагностики рівнів розвитку діяльнісного компонента патріотичних почуттів у старших дошкільнят на початковому етапі дослідження представлені на рисунку 2.3.

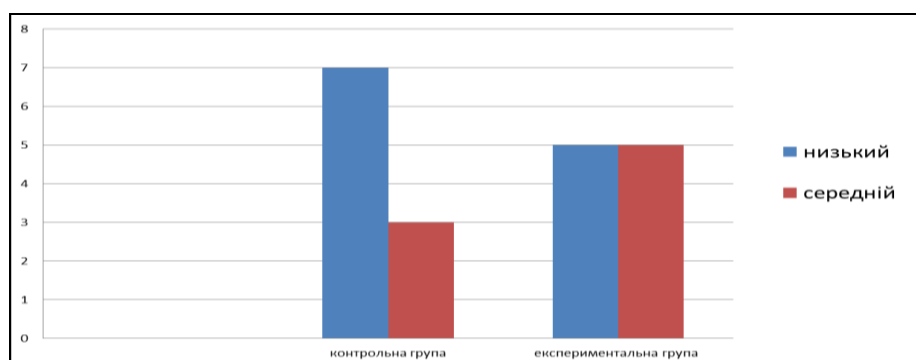

Рисунок 2.3. Вихідний рівень розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм

Дані, що представлені на рисунку 2.3, показують, що на початковому етапі дослідження низький рівень розвитку діяльнісного компонента патріотичних почуттів контрольній групі зафіксовано у 70% (7 дітей), а в експериментальній групі 50 % (5 дітей). Владик, Даша, Лариса, Марійка, Денис, Катя, Слава не виконали до кінця всі три трудові доручення. Діма, Павлик, Микита та Тимур взагалі відмовилися допомагати прикрашати музичну залу до свята, сказали, що у них є інші справи (гра в машинки). Денис, Оля, Рената, відмовилися доглядати за квітами, сказали: «Це не наша справа». Віка, Галя, Слава не брали участь у прибиранні ділянки, це не пояснювали, просто займалися іншими справами. У цих дітей не сформовані вміння піклуватися про навколишню природу, близьких, надавати допомогу оточуючим людям, виявляти дружелюбність, зважати на інтереси товаришів, домовлятися з однолітками, аналізувати свої та чужі вчинки.

Середній рівень діяльнісного компонента патріотичних почуттів в контрольній групі мають 30% (3 дітей), а в експериментальній групі 50 % (5 дітей). Ганна, Коля, Настя, Олег, Рома, Уля відповідально підійшли до виконання двох трудових доручень із трьох: догляд за кімнатними квітами та підготовки музичного залу до свята. Але при прибиранні ділянки ці діти не

виявили відповідальності: грали та розмовляли з іншими дітьми, казали, що надто брудно і вони бояться забруднити одяг.

Дамо характеристику виділеним групам дітей.

Перша група. Старші дошкільнята з низьким рівнем розвитку патріотичних почуттів за виокремленими критеріями не володіють усвідомленими та повними уявленнями й поняттями: вони не знають назви країни, своєї адреси, не впізнають державні та народні символи України; у них відсутні знання про пам'ятки рідного міста, його вулиці; ці діти не можуть назвати природно-кліматичні зони та ландшафти України. Вони не виявляють позитивних переживань та інтересу до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи та бажання милуватися її красою в них відсутнє. У взаєминах з однолітками ці діти про них не дбають, не виявляють дружелюбності, не зважають на інтереси товаришів, не вміють домовлятися з ними, не надають їм допомоги, неспроможні аналізувати свої та чужі вчинки навіть за допомогою дорослого.

Друга група. Старші дошкільнята із середнім рівнем розвитку патріотичних почуттів знають назву країни, свою адресу; але плутаються при визначенні державної символіки України; їм важко назвати народні символи, пам'ятки, зелені зони, вулиці, площі міста (роблять це тільки після пояснень дорослого); важко назвати природно-кліматичні зони України. Ці діти не завжди виявляють позитивні емоції по відношенню до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи та бажання милуватися її красою в них проявляється іноді. Вони намагаються дбати про близьких, виявляють дружелюбність, але при цьому не зважають на інтереси товаришів, не вміють домовлятися з ними, не надають ту допомогу, яка їм потрібна в даний момент. Ці діти не вміють самі аналізувати свої та чужі вчинки, а роблять це лише за допомогою дорослого та орієнтуються при цьому на його (а не свої власні) оцінки.

Також, під час констатувального етапу дослідження нами було проведено діагностування педагогів та батьків з питань патріотичного виховання (Додаток Д).

Результати анкетування батьків показали, що більшість батьків 65% вважають патріотичне виховання необхідною умовою гармонійного розвитку дитини, але займатись цим повинен дошкільний заклад. На питання «Чи знає дитина походження свого імені, прізвища?» відповідь була здебільшого «ні».

За результатами бесід, опитування, спостережень за роботою вихователів виявлено обізнаність педагогів щодо застосування засобів природи у патріотичному вихованні дітей але не ведеться робота з батьками щодо розвитку патріотичних почуттів в умовах батьківського виховання.

Отже, виходячи з результатів констатувального етапу можна дійти висновку, що в дітей старшого дошкільного віку розвиток патріотичних почуттів відбувається не повною мірою за всіма трьома його компонентами – когнітивним, емоційним і діяльнісним. Можливими причинами цього є те, що батьки не надають особливої уваги цій проблемі, є й недостатня увага до цього питання з боку вихователів ЗДО. Багато дітей не розуміють сутності явищ суспільного життя міста, у своєму мовленні використовують неусвідомлено штампи, їх знання про історію України, її державну символіку та атрибутику, природу України поверхневі, безсистемні. Емоційне ставлення до Батьківщини нерозвинене, слабо проявляється. Діти не виявляють інтерес до навколишнього середовища, не проявляють прагнення дбайливо та гуманно ставитися до природи, бажання милуватися її красою. Це пояснюється невмінням батьків та деякої частини вихователів правильно організувати виховання патріотичних почуттів у старших дошкільнят у ЗДО та в сім'ї.

2.2. Перевірка ефективності педагогічних умов виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників у процесі ознайомлення з природою рідного краю

Після отриманих даних, під час констатувального етапу експерименту, ми провели його формувальний етап.

Метою формувального етапу експерименту була перевірка ефективності використання педагогічних умов виховання патріотичних почуттів у дітей старшої дошкільної групи в процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Для поліпшення якості роботи з дітьми, поставили собі завдання:

- створити систему патріотичного виховання в закладі дошкільної освіти та відповідне розвивальне середовище;
- сприяти взаємодії дорослих учасників освітнього процесу;
- забезпечити компетентнісний та інтегрований підходи до організації освітнього процесу.

Для реалізації першої педагогічної умови було розроблено орієнтовне тематичне планування для побудови освітнього процесу на місцевому матеріалі (найближче природне оточення та екологічна ситуація в місті) (див. додаток А). Матеріали планування адаптовані до використання у ЗДО з метою виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою рідного краю.

Друга педагогічна умова - адаптація інформації про природу рідного краю до вікових особливостей старших дошкільників.

Третя педагогічна умова – підготовка педагогів ЗДО до виховання патріотичних почуттів у дітей реалізовувалась через розроблення й упровадження методичних рекомендацій (додаток В).

У процесі роботи було продумано форми та методи ознайомлення дітей з природою рідного краю. Вони різноманітні: наочні (спостереження, розгляд репродукцій картин, віртуальні подорожі по національних парках, заповідниках), практичні (гра, праця, досліди), словесні (розповідь

вихователя, читання художніх творів, бесіди), а також екскурсії та цільові прогулянки.

У ході експерименту освітня робота з дітьми проводилась протягом чотирьох місяців (з лютого по травень 2023 року).

Ефективним засобом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку ми вважаємо ігри природничого змісту. Варто зазначити, що ігри природничого змісту можуть проводитись у будь-якій обстановці: у помешканні й на галявині, на подвір'ї і біля ставу, на луках і на річці. В даному випадку ми проводили у групі ЗДО.

Гра «Пригоди Краплинки»

Опис сюжету: Маленька весняна краплинка загубила своїх друзів. Діти стають природними детективами і допомагають краплині знайти свою родину та розгадати таємницю весняного лісу.

Мета гри: Зібрати іграшкові краплі води, розв'язати прості головоломки та навчитися допомагати природі.

Етапи гри:

1. «Пошук друзів». Діти шукають іграшкові краплі води, які розміщені по всьому ігровому простору.

2. «Гра в головоломки». Завдання з простими головоломками та відповідями ведуть до нових слідів та вказівок.

3. «Малюнок екосистеми». Діти створюють малюнок екосистеми, додаючи різноманітні елементи та пояснюючи їх важливість.

4. «Весняна експедиція». Діти вирушають у весняну експедицію, використовуючи лупи для вивчення природних об'єктів, таких як листя, квіти та комахи.

5. «Допоможи Краплинці». Гра завершується, коли діти знаходять усі іграшкові краплі та повертають їх до хмаринки, відновлюючи гармонію у весняному лісі.

Ця гра сприяє розвитку у дітей любові до природи, вчить сприймати її як живий та важливий світ, а також розвиває творчість та спостережливість.

Гра «Веселий слідопит Природи»

Опис сюжету: маленькі природні детективи вирушають у захопливу мандрівку на пошуки звірят, що загубилися в лісі. Їхнє завдання - знайти сліди та розгадати таємниці, щоб кожен персонаж зміг повернутися додому.

Мета гри: допомогти тваринкам знайти дорогу додому, використовуючи свої навички слідопитства та розв'язання простих головоломок.

Етапи гри:

1. «Пошук слідів». Діти слідкують за віртуальними слідами різних тварин, які приводять до їхніх місць знаходження.

2. «Загадки та веселі завдання». Для того, щоб розблокувати нових персонажів, діти вирішують прості загадки та виконують веселі завдання.

3. «Спостереження за природою». Гравці заохочуються спостерігати за природою, визначати різні рослини та тварини.

4. «Інтерактивні малюнки». Діти стикаються з інтерактивними малюнками, де можуть торкатися екрану, щоб взаємодіяти з елементами природи.

5. «Відновлення гармонії». Гра завершується, коли всі тваринки повертаються додому, і природа стає ще веселішою та живою.

Ця гра сприяє розвитку у дітей навичок спостереження, логіки, та вчить їх поважати та любити природу.

За схожим планом проводилися ігри «Мисливець на скарби природи» (гравці вирушають у пригодницьку подорож, розгадуючи загадки про рослини і тварин та шукаючи скарби природи), «Екологічний рятувальник» (завдання гравців - вирішувати екологічні проблеми, усуваючи забруднення та відновлюючи екологічний баланс), «Природничий детектив» (гра, в якій використовують науковий метод і навички спостереження для дослідження природних явищ і подій).

Педагогами ЗДО здебільшого проводилися інтегровані заняття з патріотичного виховання, під час яких у дошкільників формувалися уявлення

про різні типи природних ландшафтів України (гори, луки, степи, ліси, водойми тощо), її специфічний рослинний і тваринний світ, визначні природні об'єкти (найбільші річки, озера, найвищі гори, природні заповідники), характерні для певної місцевості кліматичні умови тощо.

Також гартування маленького патріота відбувалося шляхом формування уявлень про назву рідного міста, найближчих вулиць, площ, столиці нашої Батьківщини, про її визначні місця. Також дітей ознайомлювали із державною (прапор, герб, гімн) та народною (верба, калина, барвінок, чорнобривці) символікою України. Під час ознайомлення з прапором України педагог наголошувала, що синя стрічка, то блакить неба, а жовта - то жовте стигле колосся; з калиною – що вона має цілющі властивості і садять її біля будинку, а особливо біля криниць, щоб вода в криниці була прохолодною; з вербою – що за українським звичаєм вербу висаджували біля річок і ставків, вона оберігала береги від обвалів та замулювання. (Додаток Б)

Під час прогулянок та екскурсій заздалегідь продумувалася мета, запитання дітям, обладнання, ігри, завдання, складався детальний план.

Наприклад, екскурсія до дитячого парку «Казка» сприяла пізнавальному та активному відпочинку дошкільнят, розвитку навичок спостережливості та пізнанню природи в захоплюючій формі та проходила за таким сценарієм.

Назва екскурсії: «Подорож у казковий парк»

Мета: Знайомство з природою, розвиток спостережливості та усвідомлення різноманітності рослин та тварин у парку.

1. Початок екскурсії:

- Збір групи біля входу до парку.

- Коротке вступне слово: розповідь про захопливий світ, який нас чекає в казковому парку.

2. Вивчення рослинного світу:

- Прогулянка по алеях та доріжках.

- Спостереження за різними видами дерев та кущів.
- Розповідь про особливі риси кожного рослинного представника.

3. Знайомство з тваринами:

- Розповідь про різноманіття тварин та їхні особливості.
- Можливість побачити та погодувати деяких тварин (білок).

4. Ігрові зони та майданчики:

- Зупинка біля ігрових майданчиків для короткого відпочинку та ігор.
- Лісовий квест «Пригоди лісового друга».

5. Пікнік:

- Зупинка на спеціально обладнаному місці для пікніка.
- Обговорення вражень, обмін враженнями та перекус.

6. Заключна частина:

- Вручення невеличких подарунків (наприклад, наліпок чи малюнків з природними мотивами).

- Заклик до бережливого ставлення до природи та пам'ятка щодо правил поведінки у парку.

Лісовий квест проводився відповідно наступного плану:

Назва квесту: «Пригоди лісового друга»

Мета: Розвиток моторики, сприймання природи, співпраця та розвиток уваги.

Хід квесту:

1. Початок квесту: Діти стають лісовими друзями та отримують лісовий паспорт і картку лісового чарівника, якого потрібно знайти.

2. Завдання:

1 – «Сліди ведуть до...». Діти слідкують за великими картонними лапами, які ведуть до першого завдання.

2 – «Знайди загублену квітку». Діти шукають картинку квітки.

3 – «Створення лісового обіду». Діти збирають «їстівні» предмети (картинки фруктів, грибів) та складають їх в кошик.

4 – «Лісовий танець». Діти танцюють під музику, спробувавши наслідувати рухи лісових тварин (ведмідь, заєць, лисичка).

5 – «Збереження лісу». Діти знаходять «сміттєвий матеріал» (зображення відходів) та збирають його, розміщуючи у відповідних сміттєвих баках (зображення).

6 – «Пошук нового друга». Діти шукають картинку лісового чарівника серед дерев та кущів, використовуючи паспорт для допомоги.

7 – «Зустріч з лісовим чарівником». Після виконання всіх завдань, діти знаходять лісового чарівника та отримують «магічний подарунок» (наприклад, коробку з солодощами).

Після кожної «подорожі» свої враження діти відображали в малюнках, складала описові розповіді про побачене.

Під час екскурсій на водойму діти спостерігали пробудження життя в озері Чеха: поява на поверхні водойми рослин, комах, квакання жаб. Розглядали жука-водомира, мальків риб.

Діти дуже люблять прогулянки на луки, в гай. Прогулянка супроводжується радісним настроєм від різноманітних квітів, трави, сонця. Вчилися збирати квіти, складати букети. Діти розглядали і запам'ятовували назви квітів.

Під час екскурсій використовувалося художнє слово (Додаток Г)

Познайомившись з назвами лугових квітів, діти розглядали їх будову, порівнюючи з іншими квітами, знаходили подібності та відмінності між ними. Наприклад, лугову ромашку порівнювали із садовою.

Для закріплення отриманих знань з дітьми проводилися дидактичні ігри: «Квіти», «Букети», «Літаючі метелики», «Знайди такий самий».

У процесі бесіди з дітьми підійшли до висновку, що квіти необхідні комахам для збору нектару.

Під час віртуальних подорожей до національних парків та заповідників зверталася увага дітей на їх красу, на живописні схили, дивні скелі, підземні водойми, розповідалось, що люди турбуються про збереження природи

багато попрацюють над тим, щоб тут було красиво і можна було добре відпочивати, що зелені насадження потрібно берегти.

Під час прогулянки до місцевого парку культури та відпочинку імені І. М. Кожедуба діти вчилися прислухатися до співу птахів, визначити де вони співають. Діти співали пісні «А я у гай ходила», читали вірші про зозулю.

Поступово розвивалася спостережливість, інтерес і любов до природи рідного краю, до людей. Особливо берегли діти маленькі деревця, які були посаджені нещодавно.

Щоб забезпечити постійний контакт дітей з природою, вихователі та батьки в групі організували куточок природи з кімнатними рослинами в якому діти вчилися доглядати за рослинами та проводити досліди з пророщування цибулі (закріплення знань, що для росту рослин необхідні вода, ґрунт, повітря), гілочки верби (для росту рослин потрібно тепло), відбувалася висадка квасолі (для росту рослин необхідне сонячне світло, рослини завжди тягнуться до сонячного світла) та насіння соняшника (у насіння є верх і низ, правильно висаджене насіння проростає швидше).

Пізнання природи – досить складний процес. Це не лише спостереження за навколишніми об'єктами та явищами. Це означає милування красою природи, перетворення її на об'єкт особливого інтересу та встановлення духовного зв'язку з нею. Мистецтво знаходити час для милування вимагає від педагогів високої підготовки. Адже діти в першу чергу отримують емоційні, чуттєві та художні знання про природу. Старші дошкільники мають зрозуміти, що світ природи існує не тільки як об'єкт практичної діяльності людини, а і як джерело естетичних емоцій та почуттів. Неабиякий потенціал такого дошкільного виховання містять у собі так звані хвилинки «милування природою». Хвилинки «милування» для старших дошкільників проводилися за відповідними тематиками. Наприклад: «Природа нашого міста», «Рослини. Різноманітність рослин», «Як народжуються листочки», «Перші квіти», «Довкілля тварин», «Рослинництво рідного краю». За допомогою хвилинок милування ми намагалися задіяти

тонкі механізми впливу на емоційну сферу дитини та створити гарний настрій на весь день.

Паралельно працюючи з дітьми проводилась робота з батьками та педагогами ЗДО.

Для педагогів ЗДО було проведено семінар на тему «Впровадження моделей національно-патріотичного виховання дошкільників засобами природи рідного краю» та запропоновано більше використовувати природу як живий підручник, щоб вчити дітей патріотизму через вивчення рідної природи та її значення для країни; впроваджувати в програму навчання екологічні теми, які підкреслюють важливість бережливого використання природних ресурсів та екологічної свідомості; заохочувати дітей досліджувати природу, проводячи наукові експерименти та спостереження за природними явищами; організовувати екскурсії до парків чи ботанічних садів, щоб діти особисто доторкнулися до природної краси рідного краю; залучати представників екологічних організацій для проведення майстер-класів.

Основними завданнями для роботи з батьками у питанні виховання патріотизму були:

- мотивування батьків, підтримка зацікавлених та пошук можливостей для залучення байдужих;
- використання сучасних методів роботи з батьками;
- формування та опора на соціальну позитивність батьків.

Батькам бракувало психолого-педагогічних знань щодо організації спілкування з дітьми з питань патріотичного виховання засобами природи, тому на всіх етапах експериментальної роботи для батьків вихованців надавалися консультації за темами «Екологічна свідомість», «Подорожі по рідному краю», «Фотографія як засіб запам'ятовування», «Садівництво як виховання відповідальності», а також ознайомлено з пам'яткою (Додаток Ж). Батьки Світлани, Олега, Уляни та Романа брали активну участь у проведенні екскурсій за межі дошкільного закладу.

Отже, успішний розвиток патріотичних почуттів дошкільнят у процесі ознайомлення з природою рідного краю можливий лише за умови їх активної взаємодії з навколишнім світом емоційно-практичним шляхом, тобто через гру, предметну діяльність, спілкування, працю, навчання, різні види діяльності, властиві дошкільньому віку.

2.3. Аналіз ефективності виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за визначених дослідженням педагогічних умов

Останній етап експерименту – контрольний мав на меті визначення динаміки розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільників експериментальної і контрольної груп. Він включав повторне діагностування рівнів вихованості патріотизму у дітей обох груп за критеріями і діагностичними методами, які застосовувалися на констатувальному етапі дослідження. Результати підсумкової діагностики рівнів розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят представлені у зведеному протоколі в таблиці 2.4. та 2.5

Таблиця 2.4

Протокол результатів діагностики підсумкового рівня розвитку патріотичних почуттів у дітей контрольної групи

№ пп	Ім'я дитини	Результати виконання діагностичних завдань			Рівень
		когнітивний компонент	емоційний компонент	поведінковий компонент	
1	Ганна	середній	середній	середній	середній
2	Владик	середній	низький	низький	низький
3	Денис	середній	середній	середній	середній
4	Даша	середній	середній	середній	середній
5	Діма	середній	середній	низький	середній
6	Коля	низький	низький	низький	низький

7	Ілона	середній	середній	середній	середній
8	Лариса	середній	середній	середній	середній
9	Маша	середній	середній	середній	середній
10	Настя	низький	низький	середній	низький
низький		2	3	3	3
середній		8	7	7	7
високий		0	0	0	0

Таблиця 2.5

Протокол результатів діагностики підсумкового рівня розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи

№	Ім'я дитини	Результати виконання діагностичних завдань			Рівень
		когнітивний компонент	емоційний компонент	діяльнісний компонент	
1	Оля	середній	середній	середній	середній
2	Олег	середній	високий	високий	високий
3	Паша	середній	середній	високий	середній
4	Рената	середній	високий	середній	середній
5	Рома	середній	середній	високий	середній
6	Світлана	середній	високий	високий	високий
7	Сашко	високий	середній	високий	високий
8	Таня	високий	середній	середній	середній
9	Толя	середній	середній	середній	середній
10	Уля	середній	середній	високий	середній
низький		0	0	0	0
середній		8	7	4	7
високий		2	3	6	3

Кількісні результати діагностики розвитку патріотичних почуттів за когнітивним критерієм у старших дошкільнят на підсумковому етапі дослідницької роботи представлені на рисунку 2.4.

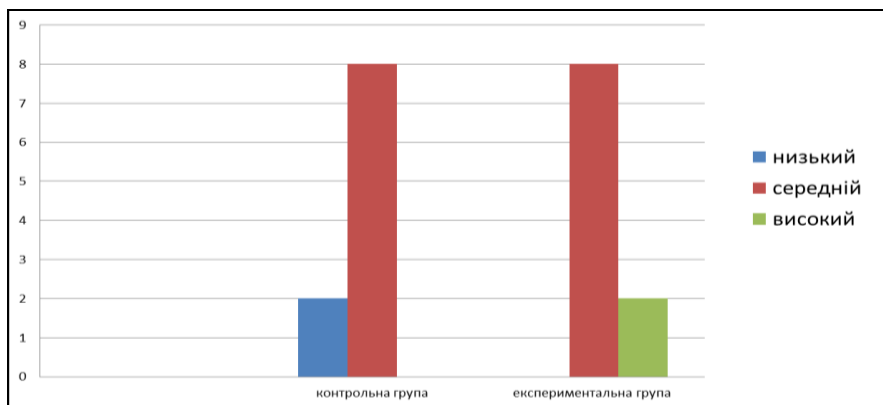

Рисунок 2.4. Підсумковий рівень розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за когнітивним компонентом експериментальної та контрольної груп

Дані на рисунку 2.4 засвідчують, що на підсумковому етапі експерименту низького рівня розвитку когнітивного компонента патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи порівняно з початковим етапом не виявлено; на 40% збільшилася кількість дітей із середнім рівнем (було 40% (4 осіб), стало 80% (8 осіб). З'явилося 20% дітей (2 особи) з високим рівнем розвитку когнітивного компонента патріотичних почуттів. Це позитивна динаміка. В контрольній групі дітей з високим рівнем розвитку когнітивного компонента патріотичних почуттів не виявлено, середній збільшився на 30 %, низький відповідно зменшився на 30 %.

Кількісні результати діагностики розвитку патріотичних почуттів за емоційним критерієм у старших дошкільнят на підсумковому етапі дослідження представлені на рисунку 2.5.

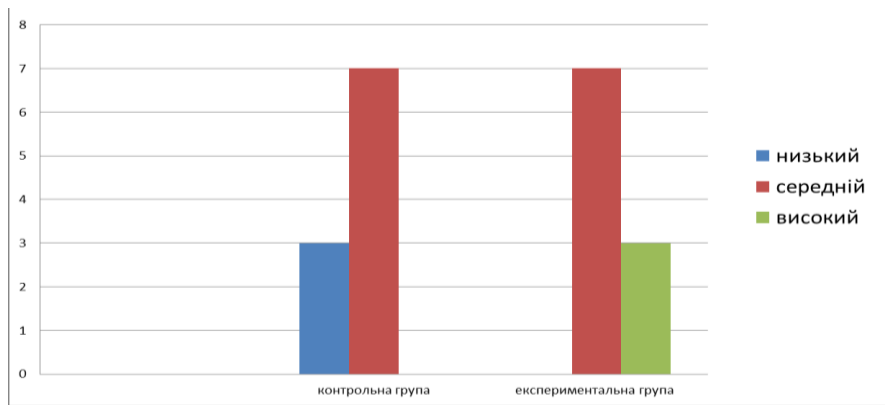

Рисунок 2.5. Підсумковий рівень розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за емоційним критерієм експериментальної та контрольної груп

Дані на рисунку 2.5 засвідчують, що на підсумковому етапі експерименту низького рівня розвитку емоційного компонента патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи порівняно з початковим етапом не виявлено; на 40% збільшилася кількість дітей із середнім рівнем (було 30% (3 особи), стало 70% (7 осіб)). З'явилося 30% дітей (3 особи) з високим рівнем розвитку емоційного компонента патріотичних почуттів. Це позитивна динаміка. В контрольній групі дітей з високим рівнем не виявлено, середній збільшився на 30 %, низький відповідно зменшився на 30 %.

Далі на рисунку 2.6. представлено кількісні результати діагностики рівнів розвитку діяльнісного компонента патріотичних почуттів у старших дошкільнят на підсумковому етапі дослідження.

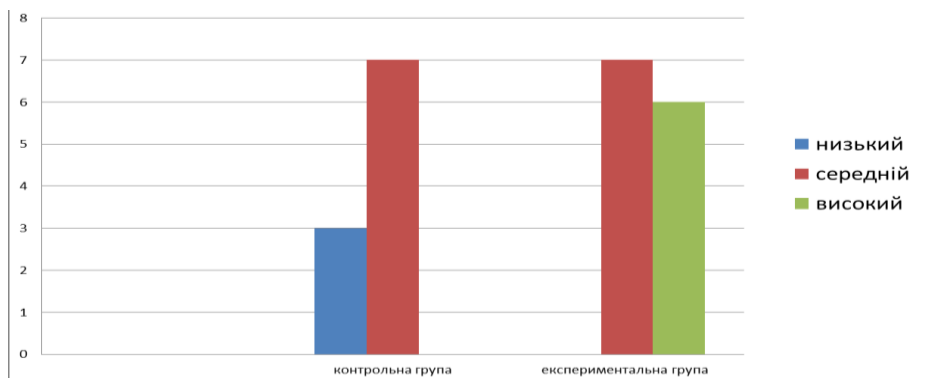

Рисунок 2.6. Підсумковий рівень розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за поведінковим компонентом експериментальної та контрольної груп

Дані на рисунку 2.6 засвідчують, що на підсумковому етапі експерименту низького рівня розвитку поведінкового компонента патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи порівняно з початковим етапом не виявлено; на 10% зменшилася кількість дітей із середнім рівнем (було 50% (5 осіб), стало 40% (4 особи). З'явилося 60% дітей (6 осіб) з високим рівнем розвитку поведінкового компонента патріотичних почуттів. Це позитивна динаміка. В контрольній групі дітей з високим рівнем не виявлено, середній збільшився на 40 %, відповідно з низьким рівнем залишилося троє дітей (Владик, Діма та Коля).

Наведемо результати дослідження на початковому та підсумковому етапах роботи в динаміці окремо по кожній дитині (таблиця 2.6).

Таблиця 2. 6

Динаміка розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп

№	Ім'я дитини	Початковий етап	Підсумковий етап	Динаміка
контрольна група				
1	Ганна	низький	середній	+
2	Владик	низький	низький	-
3	Денис	середній	середній	-
4	Даша	низький	середній	+
5	Діма	середній	середній	-
6	Коля	низький	низький	-
7	Ілона	середній	середній	-
8	Лариса	середній	середній	-
9	Маша	низький	середній	+
10	Настя	низький	низький	-
експериментальна група				
1	Оля	низький	середній	+
2	Олег	середній	високий	+
3	Паша	низький	середній	+
4	Рената	середній	середній	-
5	Рома	низький	середній	+

6	Світлана	середній	високий	+
7	Сашко	середній	високий	+
8	Таня	низький	середній	+
9	Толя	низький	середній	+
10	Уля	низький	середній	+

За даними таблиці 2.6 бачимо, що 3 дітей експериментальної групи (Олег, Світлана, Сашко) показали позитивну динаміку у розвитку, оскільки перейшли з рівня «середній» на «високий» - та 6 дітей перейшли з низького на середній рівень розвитку. Таким чином, більшість дітей підвищили свої результати у розвитку патріотичних почуттів. Результати контрольної групи показують, що у 7 діток динаміка розвитку залишилась не змінною.

Результати повторного анкетування педагогів та батьків показали, що їх рівень обізнаності щодо застосування засобів природи у патріотичному вихованні дітей значно підвищився.

Отже, якщо в ЗДО створити систему патріотичного виховання та відповідне розвивальне середовище; сприяти взаємодії дорослих учасників освітнього процесу; забезпечити естетико-екологічний, середовищний та діяльнісний підходи – до організації освітнього процесу, то така робота покаже позитивні результати в динаміці розвитку патріотичних почуттів старших дошкільнят.

Висновок до розділу 2

У ході наукового дослідження було визначено критерії, показники та рівні вихованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку. Компонентну структуру, що складається з когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів діагностували за трьома рівнями: низьким, середнім та високим.

Для діагностики рівня патріотизму у старших дошкільнят на початковому та підсумковому етапах дослідження нами використовувалися 3

діагностичні завдання: діагностична бесіда, експериментальна ситуація, трудові доручення.

Діагностичне вивчення рівня розвитку патріотичних почуттів у дітей на початковому етапі експериментальної роботи показало, що низький рівень когнітивного компонента розвитку патріотичних почуттів у контрольній групі мають 50% (5 дітей), середній рівень – 50% (5 дітей), в експериментальній групі 6 дітей (60 %) низький і 4 дитини (40%) – середній. Високого рівня в жодній групі не виявлено. Емоційний компонент на низькому рівні мають 60% (6 дітей), середній рівень – 40% (4 дитини) в контрольній групі та в експериментальній групі 70 % (7 дітей) – низький рівень, 30 % (3 дитини) – середній. Високого рівня не виявлено. Діяльнісний компонент патріотичних почуттів на низькому рівні зафіксовано у 70% (7 дітей) контрольної групи та в експериментальній групі 50 % (5 дітей). Середній рівень діяльнісного компонента патріотичних почуттів в контрольній групі мають 30% (3 дітей), а в експериментальній групі 50 % (5 дітей).

Роботу з розвитку патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи ми проводили в трьох напрямках: 1) робота з дітьми, 2) робота з педагогами ЗДО; 3) робота з батьками.

У роботі зі старшими дошкільнятами орієнтовним перспективним плануванням передбачається логічна послідовність етапів роботи.

1 етап. Формування у дітей уявлень та понять про країну та рідне місто під час використання діяльнісного підходу (безпосередньо освітня діяльність, спільна діяльність дорослого та дітей, співробітництво та партнерство у різних видах та формах дитячої діяльності). На цьому етапі ознайомили дітей з природою та географією України, з рідним краєм, його визначними місцями, такі як парки та сквери. Під час роботи з дітьми використовувалися наступні засоби : спостереження, експериментально-дослідницька діяльність, праця в природі тощо. Подібний підхід дозволяє

наблизити дошкільника до реального життя, показати творчі перетворення в рідних місцях, в країні в цілому.

2 етап. Формування у дітей на основі набутих уявлень та знань позитивного емоційного ставлення до навколишньої дійсності: інтересу, живого емоційного відгуку, емоційно-позитивного ставлення до світу природи; активної включеності у доступні для дітей суспільні події, традиції, свята, творчу продуктивну діяльність.

3 етап. Організація доступної віку дітей діяльності з посиленням патріотичної спрямованості (екскурсії, походи, ігри, праця, читання, музика, образотворча творчість, свята, дозвілля, розваги тощо), в якій розвиваються вміння дітей піклуватися про навколишню природу, близьких людей, надавати допомогу оточуючим, виявляти дружелюбність, зважати на інтереси товаришів, домовлятися з однолітками, аналізувати свої та чужі вчинки стосовно природи.

Робота з педагогами ЗДО спрямована на розвиток компетенції щодо патріотичного виховання дошкільнят засобом природи рідного краю. Використовувалися різні форми роботи – тематичні педради, групові консультації, семінари-практикуми, майстер-класи тощо, які забезпечують перехід педагогів ЗДО на новий рівень розуміння необхідності набуття теоретичних знань, практичних умінь, здатності до моделювання єдиної системи комплексно-тематичного планування та інтеграції змісту освітніх напрямів та дитячої діяльності, що відображає послідовність та поступовість введення дітей у різноманітний, багатогранний та багатолікий навколишній світ із спрямованістю на формування цілісного образу свого рідного краю.

Важливою є тісна взаємодія з батьками вихованців, оскільки саме в сім'ї закладаються основи патріотизму. Напрями роботи педагогів ЗДО з батьками вихованців:

1) консультативне: підвищення педагогічних знань батьків у галузі патріотичного виховання;

2) організаційне: залучення батьків до системи патріотичного виховання дітей і в сім'ї, і в ЗДО засобом природи рідного краю; розроблення єдиних вимог та їх виконання.

Результати підсумкової діагностики рівня патріотизму старших дошкільнят показали позитивну динаміку. На підсумковому етапі експерименту низького рівня розвитку когнітивного компонента патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи порівняно з початковим етапом не виявлено; на 40% збільшилася кількість дітей із середнім рівнем (було 40% (4 осіб), стало 80% (8 осіб)). З'явилося 20% дітей (2 особи) з високим рівнем розвитку когнітивного компонента патріотичних почуттів. Також, низького рівня розвитку емоційного компонента патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи порівняно з початковим етапом не виявлено; на 40% збільшилася кількість дітей із середнім рівнем (було 30% (3 особи), стало 70% (7 осіб)). З'явилося 30% дітей (3 особи) з високим рівнем розвитку емоційного компонента патріотичних почуттів. Відповідно низького рівня розвитку поведінкового компонента патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи порівняно з початковим етапом не виявлено; на 10% зменшилася кількість дітей із середнім рівнем (було 50% (5 осіб), стало 40% (4 особи)). З'явилося 60% дітей (6 осіб) з високим рівнем розвитку поведінкового компонента патріотичних почуттів. Це позитивна динаміка.

У контрольній групі дітей з високим рівнем за всіма компонентами не виявлено. Збільшився середній рівень розвитку поведінкового компонента патріотичних почуттів на 40 %, відповідно з низьким рівнем залишилося троє дітей (Владик, Діма та Коля); збільшився на 30 % середній розвитку емоційного компонента патріотичних почуттів та збільшився на 30 % середній розвитку когнітивного компонента патріотичних почуттів, низький відповідно зменшився на 30 % по діяльнісному та когнітивному компонентах патріотичних почуттів.

За результатами, отриманими на підсумковому етапі дослідження, можна говорити про те, що розроблене нами орієнтовне перспективне планування з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільнят засобом природи рідного краю, є ефективним. Його впровадження в освітню діяльність закладу дошкільньої освіти забезпечує відносно високі та стійкі результати у розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільнят.

ВИСНОВОК

В умовах, коли Україна, з одного боку, вкотре перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, а з іншого – знаходиться у стані загрози її національній безпеці, вихованню патріотичних почуттів дітей дошкільного віку належить пріоритетна роль.

Вирішення проблеми виховання патріотичних почуттів дітей вимагає нового підходу до освітньої діяльності. У зв'язку з цим вкрай важливо враховувати загальноприйнятту думку про те, що виховання має починатися з дошкільного віку. Саме в цей період формуються культурно-ціннісні орієнтації духовно-етичних елементів особистості дитини, розвиваються механізми емоцій, мислення та соціальної адаптації, починається процес національно-культурної самоідентифікації та самоусвідомлення в навколишньому світі. Образ сприйняття дійсності та культурного простору є настільки яскравим і сильним, що залишається в пам'яті надовго, в деяких випадках на все життя, що має велике значення в патріотичному вихованні.

Теоретико-методологічні засади виховання патріотизму в дітей з'ясовано у працях українських вчених І. Беха, А. Богуш, Т. Степанової, М. Стельмаховича, В. Котирло, Т. Бондаренко, О. Вишневського, Т. Гавлітіної, О. Коркишко, Б. Ступарик, К. Чорної та інших. Психологічні особливості формування патріотизму розкрито у працях учених Л. Виготського, К. Назаренко, В. Котирло, С. Киричука, О. Хрущ, П. Якобсона. Сучасні науковці Л. Калузька, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Комарова, Н. Тарапака довели, що в результаті систематичної цілеспрямованої роботи елементи громадянськості та патріотизму розвиваються вже в дошкільному віці.

Сутність патріотичного виховання дітей дошкільного віку полягає у вихованні у них патріотизму в єдності трьох його компонентів:

- когнітивного компонента – формування уявлень і понять про Батьківщину, рідний край, традиції народу, природу рідного краю, вироблення правильних поглядів на факти життя країни;

- емоційного компонента – любов до рідної природи, до рідного міста, краю, країни, почуття гордості за трудові успіхи народу, повага до історичного минулого рідної країни, її захисників, людей інших національностей, прагнення брати участь у суспільно корисній праці на користь Батьківщини;

- поведінкового компонента – усвідомлена діяльність, яка приносить користь країні та оточуючим людям (надання допомоги дорослим, прояв турботи про них, готовність виконати завдання дорослого, дбайливе ставлення до природи, речей, громадського майна, вміння відобразити почуття патріотизму у продуктивних видах діяльності).

Структуру патріотичних почуттів можна представити через відношення до:

а) себе: національна самосвідомість, честь, гідність, ширість, доброта, терплячість, чесність, порядність; людей: толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти, усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією;

б) Батьківщини : віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів держави; гордість за успіхи держави, біль за невдачі, суспільна активність та ініціативність.

Головними завданнями патріотичного виховання в ЗДО є: виховання у дитини любові до Батьківщини (великої та малої), її природи; любові та прихильності до своєї сім'ї, будинку, дитячого садка, вулиці, міста; виховання поваги до людей праці та захисників Вітчизни, до Збройних сил України; розширення уявлень про державу, її столицю; знайомство дітей із державними та народними символами; розвиток почуття відповідальності та гордості за досягнення Батьківщини.

У процесі вивчення нами було розкрито сутність педагогічної роботи вихователя ЗДО з патріотичного виховання засобами природи рідного краю – це систематична та цілеспрямована діяльність дорослого та вихованців (при керівній ролі вихователя), що включає різні методи (словесні, наочні, практичні, ігрові) та засоби (художня література, музика, образотворче мистецтво, гра, праця та свята), спрямовані на вирішення завдань патріотичного виховання.

Сучасні проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку полягають у недостатньому рівні сформованості почуття патріотизму у дітей, у недостатньому володінні вихователями методами та засобами, що дозволяють успішно вирішувати завдання патріотичного виховання дошкільнят за всіма основними напрямками освітнього процесу; відсутність плідної взаємодії, тісної співпраці педагогів з батьками вихованців.

Нами було вивчено діагностичні методики визначення рівня патріотичного виховання дітей. Розглядалися такі методики як:

- 1) діагностична бесіда;
- 2) змодельована ситуація;
- 3) трудові доручення.

Як початкова діагностика ми використовували констатувальний етап експериментальної роботи, який показав, що рівень розвитку патріотичних почуттів у більшості дітей старшого дошкільного віку недостатньо високий.

Недоліки, які виявилися у дітей, належать, перш за все, до когнітивного компонента патріотизму (недостатньо повні та усвідомлені уявлення та поняття дитини про історичні пам'ятки рідного краю, міста; про прапор, герб, гімн, народні символи; до емоційного компонента патріотизму (прояв інтересу до навколишнього середовища, дбайливе та гуманне ставлення до природи, бажання милуватися її красою.) і до поведінкового компонента (сформовані вміння піклуватися про природу, близьких, надавати допомогу оточуючим людям, проявляти дружелюбність, зважати на інтереси

товаришів, аналізувати свої та чужі вчинки). Так, на початковому етапі дослідження в експериментальній групі результати виконання діагностичних завдань показали низький рівень у 60% дітей, середній – 40 %, високий не виявлено.

На основі виявлених проблем нами було розроблено орієнтовне тематичне планування, на підставі якого результати підсумкових зрізів щодо виявлення рівнів розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку свідчать про позитивну динаміку та про позитивний вплив на освітню діяльність в ЗДО. Результати підсумкового етапу дослідження виявили високий рівень у 30 % дітей, середній – 70%, низький не виявлено.

Таким чином, спираючись на вищевикладене, виходячи із завдань дослідження, виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку визначається нами як потреба брати участь у всіх справах на благо оточуючих людей, представників живої природи, наявність у дітей таких якостей, як співчуття, почуття власної гідності; усвідомлення себе частиною природи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анікіна Т. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів музики засобами художнього краєзнавства: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Інс-т педагогіки АПН України. Київ, 1993. 29 с
2. Артеменко Л. Сучасне розуміння патріотичного виховання. *Педагогічний альманах* : збірник праць молодих науковців / відп. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. с. 9-13.
3. Базовий компонент дошкільної. К.: Видавництво, 2021
URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-v-ukrayini>
4. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К: Либідь. 2003. 344 с
5. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання: шляхи реалізації. К.: ІЗМН, 1996. 232 с.
6. Бех І. Патріотизм має бути дієвим: сучасний підхід до патріотичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С. 2-4.
7. Бех І. Патріотизм як цінність: 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. *Управління освітою : часопис для керівників освітньої галузі*. 2018. № 6. С. 6-12.
8. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. К.: Вища школа, 2002.407 с.
9. Борвецький З.А. А ми тую червону калину. Пісні української національно-визвольної боротьби: Пісенник. Дрогобич, 1990. 42 с.
10. Буфетчикова Ю. Українці - дружні люди: друзі є у нас повсюди. Заняття для старшого дошкільного віку. *Дитячий садок*. Фантазії вихователя. 2016. № 20. С. 4-7.
11. Виховання дошкільників в праці: навч. посібн. /за ред.З.Н. Борисової. К.: Віпол, 2002. 112 с.

12. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. Київ : Світич, 2015. № 8. С. 2-7.

13. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. (Педагогічні науки). №1. Бердянськ: БДПУ, 2005. С.56-61

14. Гнатюк В. Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи: Методичний посібник. К.: Оріона, 1998. 143 с

15. Гончаренко Семен Український педагогічний словник. К.: Либідь. 1997. 519 с.

16. Загородня Л.П. Застосування музейної педагогіки в національно-патріотичному вихованні дошкільників в умовах війни/ Сучасна дошкільна освіта: реалії та перспективи. *Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій Міжнародному Дню захисту дітей і Всесвітньому Дню батьків* (01 червня 2023 р.). Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. С. 41–46.

17. Загородня Л.П. Національно-патріотичне виховання дошкільників засобами природи рідного краю. Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року), 2023. С.56–58.

18. Закон України «Про дошкільну освіту»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

19. Закон України «Про освіту» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

20. Каплуновська О. М. Патріотичне та інтернаціональне виховання: особливості організації з дітьми дошкільного віку URL: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip5.html

21. Кисіль Н. В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Харків: Видавнича група «Основа», 2016. 216 с.

22. Киященко М., Абросімов Б., Лейзеров М. Шляхи і засоби розвитку творчості. Львів: Наука, 2012. 192 с

23. Концепція національно патріотичного виховання дітей та молоді (додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. №641. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

24. Кузьменко В. В., Мусієнко В. С. В. О. Сухомлинський про патріотичне виховання дітей. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2018. № 171. С. 79-83.

25. Кузьмук, Л. Як плекати патріотів : пед. міст для педагогів та батьків *Палітра педагога*. . 2015. № 4.С. 7–9.

26. Левківський М.В. Історія педагогіки. К. Центр навчальної літератури, 2006. 369 с.

27. Логвиненко І. І., Тарасова О. С. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків: Видавнича група «Основа», 2017. 463 с.

28. Лозинська С.Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку. Рекомендовано міністерством освіти і наук України. Львів: Оріяна – Нова, 2008. 208 с.

29. Макаренко А. С. Методи виховання. Твори в 7 т. Т. 5. К.: Рад. шк.,1954. 510 с

30. Марчук О.О., Білецька Д. В. Зміст і структура національно-патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку. *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Традиції та нові наукові*

стратегії у Центральній та Східній Європі» (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.).
К. : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. С. 9-11.

31. Марчук О.О., Дем'янчук А. С. Психолого-педагогічні особливості формування патріотизму у старших дошкільників. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. Рівне: РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2019 р. № 1 (21). С. 13-21.

32. Методичні рекомендації про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році / Додаток до листа МОН України від 27.07.2022 № 1/8504- 22.

33. Методичні розробки музичних інсценівок для театру етичних мініатюр за казками В. Сухомлинського з дітьми 5-6 року життя URL: <https://ukrkrav.iiindofree.com/>

34. Нерянова С. Національно-патріотичне виховання дошкільників: коротко про головне. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/911944>

35. Осіпчук Т. В. Спадщина Василя Сухомлинського у формуванні основ патріотичного виховання дошкільників засобами музики. *Нива знань*. 2016. № 2. С. 28–29.

36. Ржепецький Л. А. Формування національної самосвідомості учнів на уроках історії України. Монографія. Миколаїв: ТОФ «Фірма «Іліон». 2010. 148 с

37. Савченко Л.Л. Патріотичне виховання дітей як один з пріоритетних напрямів виховної роботи у ДНЗ: *матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 22 – 23 травня 2015 р.), 2015. С. 65–69.

38. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / укл.: О.Л. Кононко, Н.П. Пихтіна, С.І. Матвієнко, А.М. Анішук, Л.В. Бобро, О.В. Лісовець; за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2020. 318 с.

39. Сташко Ж. Патріотичне виховання в сучасних навчальних закладах. К. : Шкільний світ, 2015. 117 с.

40. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 2. С. 158-184.

41. Тарапака Н. В. Погляди В. О. Сухомлинського на проблему національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Педагогічний вісник*. 2018. № 1-2. С. 61-65.

42. Титаренко С. А. Особливості виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/87-natsionalno-patriotychne-vykhovannia-ditei-ta-uchnivskoi-molodi-v-umovakh-modernizatsiinykh-suspilnykh-zmin-15-travnia-2018-r/114-osoblivosti-vikhovannya-patriotizmu-v-ditej-starshogo-doshkilnogo-vidku>

43. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару /ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ. ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензенти Сухомлинська О. В., Коляда Н. М.] Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. 60 с.

44. Чорна К. Основні компоненти виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. Вип. 18(2). С. 404-412. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd> 2014 18%282%29 48
<https://oplatforma.com.ua/article/2212-natsionalno-patrotichne-vihovannya-u-zaklad-doshklno-osvti>

IV	<p>Тема тижня «Мої права й обов'язки» Заняття «Країна правиландія» Театралізована гра «Моя казкова країна прав і обов'язків» Коллективне творче завдання «Укладання екрана обов'язків та прав дітей групи» (педагог разом із дітьми та батьками за допомогою ілюстрацій оформлюють стенд із зображенням прав і обов'язків дітей групи)</p>	<p>Ознайомлення батьків з пам'яткою «Історії про права: Як казки та оповідання вчать нас бути відповідальними»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
КВІТЕНЬ			
I	<p>Тема тижня «Козацькому роду – нема переводу» Заняття «Віночок – народний символ України» Заняття «Пригоди Котигорошка та його друзів» Музична розвага: «Козачата ми маленькі, вправні та гарненькі» Праця – прикрашання музичної зали Бесіда «Звідки береться хліб?» «Вкусні варенички» з солоного теста» Майстер – клас «Прапор» (пап'є – маше)</p>	<p>Консультація: «Значення національно – патр. ігор у житті дитини» Знайомство з національно – патріотичними іграми.</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
II	<p>Тема тижня «Великодні звичаї» Заняття «Великодні писанки — диво з див...» Бесіда «Українські звичаї й обряди» Музична година «Весняні мелодії» Коллективна творча робота «Святкуємо Великдень»</p>	<p>Оформлення мистецького куточка в ЗДО «Великодній вітраж»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>

III	<p>Тема тижня «Народні ремесла» Заняття «Ремесла нашого народу» Заняття «Український посуд» Бесіда «Українські рушники – скарби народні навіки» Виготовлення та прикрашання глиняного посуду</p>	<p>Залучення батьків до організації ярмарки «З бабусиної скрині»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
IV	<p>Тема тижня «Українські народні ігри» Майстер-клас із виготовлення ляльок-мотанок. Вистава «Пошук Золотого герба» Прогулянка в гай. Гра «Козацькі вправи» Колективна робота «Граймо разом» (діти разом із педагогом навчають народних ігор дітей із сусідньої групи)</p>	<p>Консультація «Важливість збереження української культурної спадщини. Роль батьків у формуванні патріотичних почуттів дітей»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
ТРАВЕНЬ			
I	<p>Тема тижня «Із любов'ю до батьків та Батьківщини» Заняття «Моя сім'я у кольорах» Виготовлення макету родинного будинку із різних матеріалів. Організація «Дня подяки» із невеличкими виготовленими власноруч сюрпризами від дітей для батьків.</p>	<p>«Веселі родинні ігри та забави» (Організація групових ігор та конкурсів для дітей та їх батьків. Сприяння активному спілкуванню та взаємодії в родині»)</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
II	<p>Тема тижня «Ми і водойма» Експурсія на водойму, спостереження за екосистемою та створення невеличкого акваріуму для вивчення водяних організмів. Творчий майстер-клас «Малювання на воді» Заняття «Морська експедиція в акваріумі» Весняний пікнік біля води</p>	<p>Екологічна освіта «Навчання дітей бережливості та поваги до водяного середовища»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>

III	<p>Тема тижня «Твори митців України» Колективна творча робота “Твори українських митців у мене вдома” (діти з допомогою батьків з’ясовують, чи є твори українських митців у них удома, якщо є змога демонструють їх у групі дитячого садка)</p>	<p>консультація «Як залучити дітей до морально-патріотичного виховання вдома?»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
IV	<p>Тема тижня «Магія світу» Створення колективної карти «Наша віртуальна подорож у світ природи» Майстер-клас зі створення міні-лісу із природніх матеріалів Віртуальна подорож до національних парків та заповідників</p>	<p>Консультація «Пізнавальна екскурсія в інтернеті»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
ЧЕРВЕНЬ			
I	<p>Тема тижня «Рідне місто моя Батьківщина» Заняття «Моя сім'я. Родина. Родинне деревце» Презентація «Українська народна іграшка» Бесіда: «Лялька - мотанка берегиня чи богиня» Створення ляльки з тканини.</p>	<p>Створення сімейного герба. Майстер – клас «Створи казку своїми руками або Дівчинка - казка»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
II	<p>Тема тижня «Герої нашого часу» Бесіда-розповідь "Наша країна – Україна" Виготовлення колажів, малюнків, листівок до виставки «Ми-горді українці» Екскурсія до монументу «Героям Сумщини»</p>	<p>Консультація «Яку людину ми називаємо громадянином?»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>

III	<p>Тема тижня «Ми – Україна! Ми – єдині!» Заняття «Мова – наша сила» Заняття «Загадки та казки України» Казкова вистава «Маленькі патріоти» Конкурс малюнків під гаслом «Ми маленькі патріоти»</p>	<p>Консультація «Вплив медіа на формування патріотичної свідомості»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
IV	<p>Тема тижня «Рідний свій край кохай та знай» Закріплення та розширення знань про рідне місто Презентація «Рідне місто» Коллективна справа «Моє улюблене місто» (виготовлення колективного панно, листівок про рідне місто</p>	<p>Консультація «Усе прекрасне на планеті збережем» (правила для справжніх патріотів)</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
ЛИПЕНЬ			
I	<p>Тема тижня «Наші традиції» Заняття «Різдво літа. Створення Ляльки-соняшника» Ботанічний майстер-клас «Таємниці трав та квітів» Музична розвага « Ой на Івана, та й на Купала»</p>	<p>Створення феєричних стрічок для проведення практичних вправ з переливанням світла у темряві</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
II	<p>Тема тижня «Праця моїх батьків» Телеміст «Професія моїх батьків» Бесіда «Праця моїх батьків та моя допомога їм по дому» Заняття «Із любов`ю до батьків та Батьківщини» Праця на городі</p>	<p>Анкета «Сімейні традиції і цінності вашої родини» Виставка малюнків «Традиції моєї родини»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
III	<p>Тема тижня «Обереги українського народу» Заняття «Хатні символи та обереги» Аплікація «Рушничок» Дидактична гра «До бабусі на гостину»</p>	<p>Консультація «Як виховати дитину в дусі традицій та національної гордості»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>

IV	<p>Тема тижня «Моє місто» Мультимедійна презентація «Мій рідний край» Екскурсія до пам'ятного знака «Сумка» Конкурс малюнків на асфальті «Моє рідне містечко»</p>	<p>Консультація «Будівництво сильної спільноти: як батькам сприяти розвитку дітей в місті Суми»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
СЕРПЕНЬ			
I	<p>Тема тижня «Ми живемо на планеті Земля» Заняття «Планета Земля наш спільний дім» Бесіда «Рідну землю бережіть» Дидактичні ігри «Що означають кольори на карті», «Знайди схоже та відмінне» Малювання «Барви природи»</p>	<p>Консультація «Як батькам виховувати екологічно свідомих дітей на планеті Земля»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
II	<p>Тема тижня «Природа України» Заняття «Природа - берегиня життя» Екскурсія до парку культури та відпочинку імені І. М. Кожедуба Колективне завдання «Що я бачив?»</p>	<p>Організація виставки світлин дітей у природі</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
III	<p>Тема тижня «Знай, люби і оберігай рідний край. Ресурси» Заняття «Природні ресурси» Дидактична гра «Розділай і використовуй». Бесіда «Земля в небезпеці» Інтегроване заняття «Дерева – наші друзі» Вікторина «Моя Україна»</p>	<p>Ознайомлення з пам'яткою «Як батькам навчати дітей відповідальному ставленню до навколишнього середовища»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>

IV	<p>Тема тижня «Найдорожча у світі Україна» (закріпити уявлення дітей про Україну (елементарні уявлення про природні багатства: гори, річки; назви міст; працю українців), виховувати любов до своєї Батьківщини, гордість за неї). Колективна вправа “Мандруємо Україною” (оформлення мапи України з позначенням визначних місць, які знайомі дітям)</p>	<p>ознайомлення з інформаційним бюлетенем на тему: «Виховання патріотичних почуттів у дошкільників»</p>	<p>Вихователі Діти Батьки</p>
----	---	---	---------------------------------------

**Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку
«Із любов`ю до батьків та Батьківщини»**

Мета: Закріплювати знання дітей про твори В. О. Сухомлинського, їх моральну цінність; формувати уявлення про сім`ю - людей, які живуть разом, люблять та турбуються один про одного; підвести дітей до усвідомлення того, що справжня любов виражається у діях, а не в словах; активізувати образне та аналітичне мислення, пам`ять, увагу; розвивати зв`язне мовлення та вміння давати чіткі відповіді на запитання, підбирати епітети та слова-родичі; вчити шанувати своїх батьків та членів родини; виховувати почуття любові до своєї домівки, рідного міста, Батьківщини.

Матеріали та обладнання:

- Слайди - ілюстрації,
- Макет дерева з фотографіями рідних дітей групи;
- Іграшкова квітка;
- Пазли - фото міста Суми;
- Бісер, пензлі, клей, серветка, клейонка;
- Паперова квітка.

Попередня робота:

- Читання творів В Сухомлинського, бесіда за змістом;
- Ознайомлення з видатними місцями міста Суми;
- Виготовлення родовідного дерева спільно з батьками;
- Вивчення народних прислів`їв ;
- Малювання на тему «Моя сім`я»;
- Вирізування паперової квітки;
- Формування навичок роботи з бісером у техніці «аплікація».

Хід заняття.

Вихователь:

- Діти, сьогодні у нас з вами незвичайне заняття. Ми будемо розмовляти про тата і маму, про родину, про рідну неньку Україну. Ми з вами народились і живемо на чудовій, багатій, мальовничій землі - нашій славній Україні. Тут жили наші діди, прадіди, тут живуть наші батьки, тут корені роду українського, що сягають сивої давнини. І де б ми не були, скрізь чуємо поклик рідної землі.

Найріднішими і найближчими для нас є мама і тато. Вони подарували нам життя. Як ви гадаєте, діти, їх потрібно любити і шанувати? Авжеж, мама і тато-найрідніші для кожного люди, яких потрібно любити і шанувати.

-А зараз подивіться на екран. Чий портрет ви бачите? (показ відео слайдів на мультимедійному екрані).

-Так, це Василь Олександрович Сухомлинський. Він написав багато чудових оповідань для дітлахів. Пригадайте з якими його творами ми вже знайомі? А щоб вам було легше, я підготувала невеликі підказочки - дивіться на екран. (на екрані по черзі з`являються слайди - ілюстрації до творів:

«Сьома дочка», «Квітка сонця», «Чому кажуть дякую», «Суниці для Наталі», «Сива волосинка», «Ледача подушка» та інші).

-Діти, як ви гадаєте, чому у людей з`являється сиве волосся?

-А хто може нам нагадати, що побачив Михайлик у косі матері?

-А чому з`явилась ця волосинка?

-А зараз поміркуйте і скажіть: чого не можна робити, щоб у ваших рідних не з`являлось сиве волосся?

-А що потрібно робити щоб ваші близькі люди не сивіли?

-Молодці! Давайте разом згадаємо хороші слова про маму і тата, розповімо які вони?

Дидактична вправа «Який? Яка?» (з квіткою по колу).

Вихователь пропонує дітям підібрати слова - епітети про своїх рідних (мама: ласкава, добра, чуйна, щедра, тендітна, мила, лагідна, світлоока, весела; тато: сильний, чуйний, добрий, відповідальний, розумний, сміливий, працьовитий. З кожним словом квітка передається по колу наступній дитині.)

-Добре. А якщо у вас такі гарні батьки, що ви маєте для них робити?

Так, піклуватися та допомагати. Зараз перевіримо.

Дидактична вправа «Проблемні ситуації»

1. Мама захворіла.

2. У тата поганий настрій.

3. Бабуся відпочиває.

4. Дідусь ремонтує машину.

5. Маленька сестричка плаче, а мама зайнята?

- Що ж, піклуватись ви вмієте, а чи допомагати вмієте?

Дидактична гра «Відгадай, що я роблю вдома?» (показ дій без слів).

Діти встають у коло і обирають лічильничкою першого гравця. Гравець, якого вибрали, стає у центрі і імітуючими рухами показує дії - як він допомагає вдома: миє підлогу, посуд, прасує, поливає квіти, допомагає прати, користується самотійно вдягається тощо.

-Молодці! І як, ви вважаєте, у чому проявляється справжня любов: у словах чи в діях?

-Діти, це дуже добре, що ви маєте хороші сім`ї. Ви щасливі діти, у ваших сім`ях люблять один одного, весело та дружно живуть усі разом. Головне, щоб у сім`ї завжди панували мир, дружба, повага та любов. Сім`я може бути і маленькою: лише мама і дитина, але якщо вони люблять один одного - це вже справжня сім`я.

-А хто живе у ваших сім`ях? Розкажіть нам.

-А як можна сказати про рідних ласкаво?

Дидактична вправа «Скажи ласкаво».

Вихователь пропонує назвати своїх рідних ласкаво:

1. Мама - матуся, ненька, матусенька, мамочка тощо.

2. Тато - таточко, батько, татусь та інші.

3. Бабця - бабуся, бабуня та інші.

-Дуже добре, а хто хоче розповісти про своїх рідних трішки більше?

Дивіться, в нас є чудове дерево з фотографіями ваших батьків. Які вони всі

гарні! Розкажіть про них, а ми з цікавістю послухаємо (розповіді дітей про своїх рідних).

- Гарно розповідали, але я бачу ви втомились, то давайте відпочинимо.
Фізкультурна хвилинка «Дружна родина».

Славний таточко у Нати, (руки вперед)

У футбол він любить грати

Він ногою м'яч впинає (імітація гри у футбол)

М'ячик вгору підлітає (руки вгору).

А матусенька у Ані (руки вперед)

Любить грати на баяні (імітація гри на баяні)

Пальці в мами дуже спритні,

Відбивають чітко ритми.

Вихідні лишень настали (руки в боки)

Сіли в поїзд і помчали (переступають з ноги на ногу).

Поїзд мчить нас швидко, швидко,

За вікном нам гори видко (руки вгору).

Тато, мамочка і дітки

До бабусі в гості їдуть.

Навкруги чудова днина (малюють коло руками)

Веселиться вся родина (сміються).

Вихователь:

- Молодці! А зараз пропоную згадати прислів'я про родину (діти називають).

- Отже, діти, як ви розумієте: що ж таке сім'я?

- Добре, а чи ви знаєте хто кому доводиться?

Дидактична гра «Хто, кому та ким доводиться»

1. Твоєму татові він тато, а тобі хто?

2. Матусі вона рідна сестра, а тобі хто?

3. Твоєму татові вона дружина, а тобі хто?

4. Хто ти для бабусі?

5. Хто ти для свого братика?

6. Хто ти для матусі?

- Молодці, добре попрацювали. У народі кажуть, що людина без Батьківщини, що пташка без гніздечка, а що для вас є Батьківщина? (відповіді дітей).

- Так, це земля наших батьків, це місце де ми народилися, це Україна, це наше місто Суми. Ось послухайте, як про це сказано у вірші (дитина читає вірш «Батьківщина»).

- Знаєте ви що таке Батьківщина?

Батьківщина - це ліс осінній,

Це домівка твоя і школа,

І гаряче сонячне коло.

Батьківщина це труд і свято,

Батьківщина - це мама і тато,

Це твої найщиріші друзі,

І бджола у весняному лузі.

Батьківщина - це рідна мова,
Це дотримане чесне слово!

Вихователь:

- Чим славиться Україна?
- Які державні символи ви знаєте?
- Що вони символізують?
- Яке головне місто України?
- А хто знає, чому наше місто має таку назву?
- А ось і герб нашого міста, що він символізує?

(по черзі на екрані з'являються слайди-відповіді).

- Зараз я пропоную вам переглянути відео кліп про наше місто (на екрані в музичному супроводі з'являються слайди із зображенням визначних місць міста Суми).

- Сподобалось? Гарне місто в нас?

- А зараз давайте трохи пограємо. Я пропоную скласти із частин пазлів цілі картинки визначних місць нашого міста, а потім розповісти про них.

Дидактична гра «Склади картинку» (зображення видатних місць).

Вихователь пропонує дітям поділитися на чотири команди, обрати свого капітана та зайняти своє місце за окремим столиком з підготовленим зразком та розрізними картинками. За командою вихователя всі починають працювати. Коли команда все виконає, діти піднімають руки, а капітани розповідають про те видатне місце Запоріжжя, яке вони склали.

- Добре. Діти, що нового ви сьогодні дізналися? Чому навчилися? Що сподобалося?

- На завершення заняття я пропоную виготовити аплікацію «Квітка мрії», вкладаючи у свою роботу тепло думок про членів вашої родини. І обов'язково загадати бажання.

- А зараз розігнемо наші пальчики.

Пальчикова гімнастика «Хто живе в моїй родині?»

1,2,3,4-хто живе в моїй квартирі (кулачки зжимати - розжимати, плечі підняти)

1,2,3,4,5,- буду легко рахувати (рахує вказівним пальчиком)

Тато, мама, брат, сестра, мій цвіркун і я (загинати пальці)

Ось і вся моя сім'я! (руки в сторони).

- Добре, давайте згадаємо як потрібно працювати. Вихователь нагадує дітям правила роботи з бісером.

Діти працюють під музичний супровід, прикрашають кольорові квіточки бісером. Вихователь допомагає, заохочує, запитує про що мріють діти.

- Діти, ви молодці! Дуже гарні роботи у вас вийшли. І я, сподіваюсь, що всі ваші мрії здійсняться, а сьогодні ввечері, коли ви будете дарувати квіточку рідній людині, обов'язково поцілуєте і скажете як ви її любите!

Я всім вам дякую, заняття закінчено.

**Методичні рекомендації для педагогів
«Природа рідного краю, як засіб патріотичного виховання
дошкільників»**

У дошкільному віці починають своє становлення такі почуття як любов до Батьківщини, відданість своїй Батьківщині, відповідальність і гордість за свою Батьківщину, бажання змінювати свою країну, берегти її природу. А загалом всі ці почуття можна об'єднати одним словом - це патріотизм.

Без поваги до історії та культури своєї Батьківщини, до її державної та народної символіки виховувати почуття впевненості у собі та завтрашньому дні, почуття власної гідності, бути повноцінною особистістю просто неможливо. Не можна бути патріотом, якщо ви не відчуваєте зв'язку з Батьківщиною, не знаєте, як любили і берегли її наші предки, діди та батьки.

Виховання патріотичних почуттів може починатися з раннього віку, за умови, якщо ведеться цілеспрямована і систематизована виховна діяльність, спрямована на патріотизм.

Періоду дошкільного віку властива відкритість, безпосередність та емоційність. Саме в цьому віці найбільш важливо приділити увагу формуванню почуттів патріотизму, оскільки сам патріотизм зароджується у людському серці. І та, безпосередність та емоційність дитини, допоможе у розвитку та становленні почуттів патріотизму.

Невід'ємною частиною морального, соціального та особистісного виховання дітей дошкільного віку є патріотичне виховання.

У процесі формування почуття патріотизму в дошкільному віці важливо давати дітям початкові знання про державу, про її символіку, про природні багатства та клімат нашої країни, про місце, де живе сама дитина, її пам'ятки та люди, які працюють на благо країни, про звичаї, історію, культуру.

При вихованні патріотичних почуттів у дітей потрібно дотримуватися основних принципів:

1. Принцип освіти, що розвиває. Метою даного принципу є необхідність розвитку психологічних та соціально-особистісних складових якостей дитини.

2. Принцип поєднання наукової обґрунтованості та практичного застосування. Зміст цієї програми повністю відповідає основним положенням вікової психології та дошкільної педагогіки.

3. Принцип індивідуалізації. Даний принцип досягається за рахунок урахування початкового рівня розвитку патріотизму у кожної дитини та планування відповідних видів діяльності, які гарантували б кожній дитині можливість досягти успіху.

4. Принцип повноти, потреби та достатності. Тут йдеться про вирішення мети та завдань лише за умови, що є необхідний та достатній матеріал.

5. Принцип єдності виховних, розвиваючих та навчальних цілей та завдань процесу освіти дітей дошкільного віку, у процесі реалізації яких формуються такі уявлення, знання, уміння та навички, що мають безпосереднє відношення до розвитку дітей дошкільного віку.

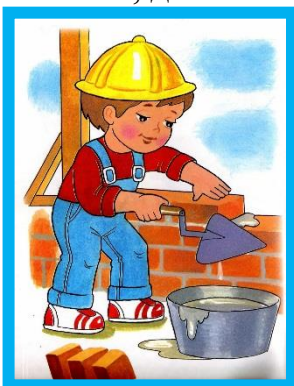
6. Принцип інтеграції змісту освітніх областей та різних видів дитячої діяльності відповідно до вікових можливостей та особливостей вихованців.

7. Принцип календарно-тематичного планування.

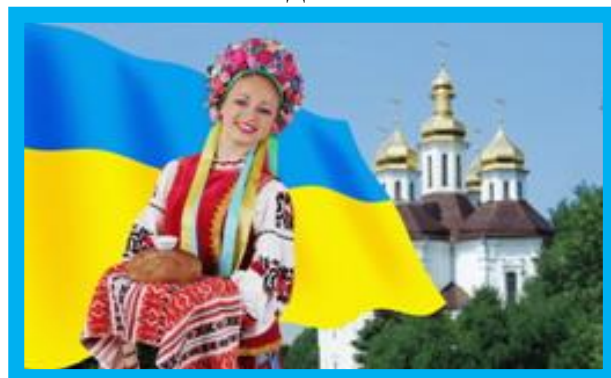
До основних завдань патріотичного виховання старших дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, селища);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Патріотичне виховання дошкільнят має вирішувати ширше коло завдань, ніж ті, що зазначені. Це не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, але виховання шанобливого ставлення до

людини-трударя та результатів її праці

традицій держави

захисників
Вітчизни

державної
символіки

Рідної землі

любові до
рідного дому,
сім'ї

Загально
народних
свят.

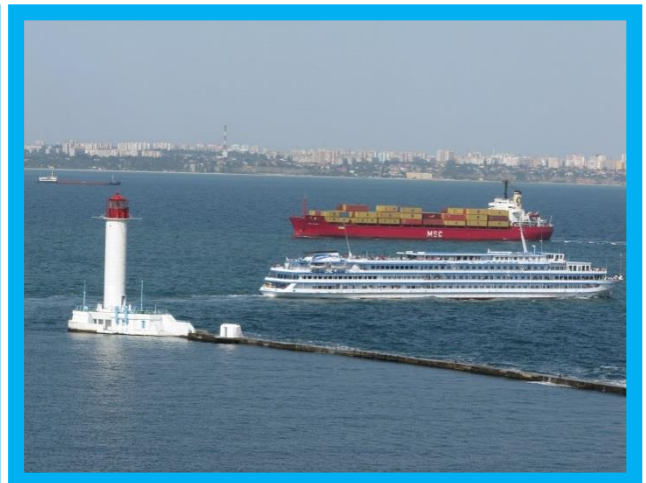
ставлення
до свого рідного
міста

Якщо розглядати патріотизм через поняття «ставлення», можна виділити декілька напрямків:

- Ставлення до природи рідного краю, рідної країни;
- Ставлення до людей, які живуть в рідній країні;
- Ставлення до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури;
- Ставлення до державного устрою.

Склалася думка, що шлях до виховання любові до Батьківщини формується за логікою „від близького до далекого” – від любові до батьків, до природи рідного краю (точніше рідного дому), до дитячого садка, до вулиці, селища, любов до рідної країни

При ознайомленні з природою рідної країни акцент робиться на її красі, розмаїтті, багатстві, на її особливостях.

Діти повинні отримати уявлення про те, які тварини живуть в наших лісах, які ростуть дерева, за яким деревом можна відразу визначити Україну („Без верби і калини нема України”), які квіти цвітуть на українських полях і луках (кульбабки, волошки, маки).

Головна мета цих занять — пробудити в дитячих серцях любов до рідної країни з її багатого та різноманітною природою. Для її реалізації необхідно використовувати спостереження, екскурсії, нескладні досліди, працю на ділянках, бесіди за картинами, читання та інсценізацію творів художньої літератури, прогулянки "екологічною стежиною", відпочинок "на веселій галявині" з проведенням цікавих ігор. Дошкільнята залюбки долучаються до природоохоронної діяльності. Малюкам про природу розповідають їхні улюблені казкові персонажі — Озивайко, Добрик, Джмелик із журналу "Джміль", хлопчик Помагай, Травознай та інші. Доброю традицією може стати проведення "Днів Землі" з участю батьків, коли розцвітає і заплітається у віночок буйної зелені вся територія дитячого садка.

Отже мета та завдання виховання любові до рідної природи:

- формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи та очевидні взаємозв'язки і залежності;

- виховувати у дітей діяльну любов до природи, вміння піклуватися про рослини і тварини, нетерпеливість до безглузлого псування рослин, знищення тварин;

- формувати у дошкільників вміння пізнавати взаємозв'язки у природі;
- розвивати вміння класифікувати живу природу на основі безпосереднього сприймання та аналізу зовнішніх ознак, способів їх живлення та взаємодії із середовищем;
- знайомити дітей з живими барометрами природи, пристосовуваннями рослин і тварин до змін у природі;
- знайомити дітей з перлинами народної мудрості про дбайливе ставлення до природи;
- вчити культурно поводитись у природі, та найголовнішими завданнями є формування постійної потреби в зміцненні та охороні власного здоров'я і здоров'я інших. Про це часто забувають педагоги і батьки.

Під час ознайомлення з природою рідного краю вихователі повинні використовувати такі цікаві форми роботи:

- заняття-вистави “Цілющі рослини”, “Дідусь Лісовичок”, акторами в яких виступають діти;
- прогулянки, екскурсії в природу, в музеї, на поля, в ліс;
- робота дитячих організацій, гуртків, студій: “Зелена аптека”, “Природа і фантазія”, “Юні друзі природи”;
- перегляд кінофільмів, відеофільмів, розвиваючих картинок на природничу тематику;
- збирання лікарських рослин, приготування чаїв та коктейлів;
- організація роботи на городах, проведення дослідів з рослинами і тваринами;
- вивчення казок, легенд, загадок, народних прикмет, обрядів та свят;
- використання художньої літератури відповідного змісту.

Найбільший емоційний відгук на вплив навколишнього середовища спостерігається у віці до п'яти років, а тому цей період найбільш сприятливий для розвитку почуттів.

Дуже важливо, які враження залишаються від першої зустрічі з твариною, рослиною, явищем природи. Дорослий повинен правильно назвати об'єкт і дати оцінку – зміст її залежить від віку дітей. Так, трирічній дитині досить сказати лише про виразні й виразні й одразу помітні ознаки: “Це сніг, сніг білий і чистий, дуже гарний”.

Чотирирічній дитині уже доступна ширша естетична оцінка: “Сніг сліпучо-білий, навіть очам трохи боляче”. На сонці сніжинки сяють. Вся земля немов би вкрита білою пухнастою ковдрою”. Доцільно також навідними запитаннями спонукати робити це самому. “Чим подобається тобі сніг? З чим його можна порівняти?”

У старшому дошкільному віці завдяки цілеспрямованому виховному впливу діти свідомо оцінюють природне оточення, відчують задоволення від перебування в ньому.

Але це ставлення ще не стійке, потрібна підтримка дорослого – схвалення, зосередження уваги на інших ознаках: можна запропонувати розглянути форму сніжинок чи простежити за їх рухом.

Діти мають пересвідчитися у розмаїтті барв, форм і звуків у природі. Їм треба показати, як використовують люди красу природи у своєму житті. На багатьох речах ужитку можна знайти візерунки з рослинними елементами, із зображенням тварин: світильник формою нагадує дзвіночок чи лілею. У звуках музики також часто чути голоси тварин, шум вітру, пісню струмка та ін. Ми повторюємо красу природи у різних проявах, наближуючи її до себе. Формування ставлення до природи неможливе без виховання чуйності, співчуття, доброти, гуманізму.

Добірка віршів

1. Добрий день, Україно моя!

Струмок серед гаю, як стрічечка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, малюють, квітують поля
Добрідень тобі, Україно моя!

Павло Тичина

2. Україна

Україна – рідний край.
Поле, річка, синій гай.
Любо стежкою іти.
Тут живемо я і ти.

(Автор невідомий)

3. Рідний край

Красивий, щедрий, рідний край
І мова наша солов'їна
Люби, шануй, оберігай
Усе, що зветься Україна

Платон Воронько

4. Рідне

Україна – рідний край,
Рідне поле, зелен гай,
Рідне місто й рідна хата,
Рідне небо й рідна мати.

Ярослав Скидан

5. Сонячний дім

Привітний і світлий наш сонячний
дім,
Як радісно й весело жити у нім.
Тут мамина пісня і усмішка тата.
В любові й добрі тут зростають
малята.
Дзвінка наша пісня до сонечка лине:
«Мій сонячний дім — це моя
Україна!»

Андрій Німенко

6. Це моя Україна

Зацвітає калина,
Зеленіє ліщина,
Степом котиться диво-луна,
Це моя Україна,
Це моя Батьківщина,
Що, як тато і мама, одна.

Анатолій Камінчук

7. Про нашу Україну

Ми дуже любим весь наш край,
І ми дуже любим весь наш край,
І любим Україну,
Її лани, зелений гай,
В саду — рясну калину.
Там соловейко навесні
Співає між гілками:
Та й ми співаємо пісні -
Змагається він з нами!

Марія Познанська

8. До нас журавлик прилітав

До нас журавлик прилітав,
Він гарні віршики читав
Про синє небо і весну,
Про Чорне море і Десну,
Про Україну – рідний край...
Ти ще раз, друже, прилітай!

Ігор Січовик

10. Батьківщина

Моя рідна Батьківщина
Має назву Україна.
В мене й нація своя –
Українець в мамі я.
Є у мене й рідна мова,
Де вкраїнське кожне слово.

Олексій Довгий

Діагностування педагогів та батьків з національно-патріотичного виховання.

Анкетування батьків з патріотичного виховання

Шановні батьки! Для вдосконалення спільної роботи закладу і сім'ї в напрямі патріотичного виховання вашої дитини і групи в цілому просимо вас заповнити цю анкету. В анкеті два типи запитань: тестові, де необхідно просто підкреслити ваш варіант відповіді, та відкриті, де відповідь треба вписати. Нагадуємо, що неправильних відповідей бути не може!

1. Чи вважаєте ви патріотичне виховання необхідною умовою гармонійного розвитку вашої дитини?

- Так;
- ні;
- я не замислювався (-лась) над цим питанням.

2. Хто повинен займатись патріотичним вихованням вашої дитини?

- Дошкільний заклад;
- батьки;
- бабусі та дідусі;
- комплексний підхід.

3. Чи знає дитина походження свого імені, прізвища?

- Так;
- ні;
- частково.

4. Чи відвідуєте ви разом з дитиною музеї, театри?

- Так;
- ні, не вважаю це потрібним;
- ні, не маю часу;
- іноді.

5. Як і де ви проводите час поза домівкою?

6. Які традиції існують у вашій родині?

7. Чи залучаєте ви дитину до посильної участі в підготовці сімейних свят?

- Так;
- ні, не вважаю це потрібним;
- іноді;
- ваш варіант: (рядок).

8. Як часто дитина спілкується з дідусями та бабусями (з прабабусею та прадідом)?

9. Чи є у дитини в сім'ї свої обов'язки і які?

Дякуємо за співпрацю!

Анкета для педагогів з національно-патріотичного виховання.

1. Базовий компонент дошкільної освіти – це

- закон;
- інструкція
- державний стандарт

2. Виконання вимог Базового компонента є

3. Перелічіть основні напрями інваріативного складника БК:

4. Складником якого освітнього напрямку є національно – патріотичне виховання?

5. Назвіть мету освітнього напрямку «Дитина в соціумі»

6. Розкрийте сутність поняття «Соціально – громадянська компетентність»?

7. Які соціальні інститути мають найбільший вплив на національно – патріотичне виховання дітей?

8. Перелічіть види діяльності, під час організації яких відбувається формування громадянина – патріота?

9. Які форми національно – патріотичного виховання знаєте?

Які використовуєте?

10. Які методи національно – патріотичного виховання знаєте?

Які використовуєте?

11. Які засоби національно – патріотичного виховання знаєте?

Які використовуєте? _____

12. Чи співпрацюєте з родинами вихованців з питань національно – патріотичного виховання, якщо так, які форми взаємодії використовуєте?

13. Результатом національно – патріотичного виховання є:

14. Результатом сформованості соціально – громадянської компетентності дитини дошкільного віку є:

15. Оцініть рівень сформованості соціально – громадянської компетентності дітей Вашої групи?

Високий;

Достатній;

Середній;

Низький.

16. Які компоненти предметно – розвивального простору необхідні для якісної організації національно – патріотичного виховання?

17. Якою на вашу думку, має бути наповнюваність національно – патріотичного осередку групи?

18. Які труднощі Ви зустрічаєте в процесі організації національно – патріотичного виховання?

19. Яку методичну допомогу Ви б хотіли отримати з метою активізації діяльності з формування соціально – громадянської компетентності дітей дошкільного віку?

СЕМІНАР ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

«Впровадження моделей національно-патріотичного виховання дошкільників»

Дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку патріотичних почуттів. Патріотичне почуття це переживання, з яких у майбутньому виросте громадянська позиція особистості, її людська та національна гідність. У дитинстві вони виявляються в любові до , рідної оселі, міста , в якому народилися, рідної землі, шанобливому ставленні до культури своєї родини , мови. Дошкільник тільки починає осягати ці складні почуття і його не можна квапити. Патріотичні почуття дошкільників формуються в процесі спілкування з оточуючим середовищем людьми, виконання з ними спільної діяльності. Вони спрямовані на розкриття і формування спільно людських моральних якостей особистості любов, гідність, вірність, відданість батькам, залучення до джерел національної культури, збереження природи рідного краю. Виховання емоційно- діяльнісного ставлення та почуття причетності до оточуючих.

Саме тому робота з патріотичного виховання охоплює цілий комплекс завдань, серед яких патріотичними є :

Виховання в дитини любові і почуття причетності до своєї сім'ї, до дитячого садка, вулиці, міста;

Формування бережливого ставлення до природи рідного краю;

Формування толерантності, почуття поваги до інших людей;

Формування поваги до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури рідного народу;

Ознайомлення дітей із символами держави.

Патріотизм кожної дитини починається з рідної домівки, домашнього вогнища. Неньчина колискова пісня та її ніжне слово, мовлене рідною мовою, батькова мудра настанова та наука, бабусині казочки та дідусеві легенди, родинні традиції та звичаї - з усього цього виростає патріотизм. Бо все це глибоко западає в душу і ніколи не забувається.» З родини йде життя людини», « Без сім'ї немає щастя на землі» саме так говорить народна творчість про родину.

Пригадайте, шановні педагоги, прислів'я про родину.

Саме в родині закладаються засади патріотично – моральної та національної свідомості: в ході щоденного життя, в його радостях і смутках зароджується взаємоповага між людьми, любов, симпатія. При цьому важливо, щоб дитина навчилася не тільки брати, але й віддавати любов, турбуватися про рідних з дитинства ,бути уважною до близьких людей.

Ми навчаємо дитину з перших років життя любити батьків, допомагати їм. Однак для того щоб ці почуття стали початком любові до Батьківщини, важливо ознайомлювати дітей із роллю батьків, як громадян, працівників, що вносять свій вклад в майбутнє нашої країни. Це можуть бути спільні з дітьми прогулянки містом, де батьки звернуть увагу дітей на чистоту або забрудненість міста, бесіди з дітьми про необхідність берегти природу рідного краю, задля збереження здоров'я та життя свого, в першу чергу, та рідних. Це може бути спільна праця біля подвір'я: висадка дерев, квітів, – прибираємо, прикрашаємо – робимо разом наше місто чистим, гарним; Розповіді батьків про свою роботу, яку користь вони приносять суспільству дають можливість дітям усвідомити значення кожного в розвитку рідної держави, краю.

Виховний вплив батьків на дітей постійний. Вони впливають навіть тоді, коли нічого не роблять спеціально – просто своїми вчинками, прикладом, висловлюваннями тощо. Наслідуючи батьків, як найближчих і найбільш авторитетних людей, дитина засвоює норми поведінки, ставлення до природи, до людей, що оточують, до рідного міста.

(Розгляд ситуацій)

Велике значення в патріотичному вихованні дошкільнят мають традиції та звичаї сім'ї. Потрібно, щоб діти пам'ятали в дошкільному віці, звичайно, з допомогою дорослих, про дні народження батька та матері, сестер та братів, бабусь та дідусів, своїх товаришів, не забували про подарунки для них. Добре, коли діти дарять те, що зроблено своїми руками. А навчити їх цьому приємному заняттю наша з вами справа (**Декупаж на тарілочці «Подарунок бабусі»**).

А головне свято день народження самої дитини. Як не складно про це говорити, але дитячі свята, дорослі частіше створюють для себе. У дорослих свої інтереси, бесіди і дітям на такому святі не цікаво і сумно: ніхто не пам'ятає про винуватця свята. Його залишають за спільним столом, він стає свідком дорослих розмов, нерідко долучається до них. Щоб звернути увагу на себе, дитина робить не завжди продумані вчинки. Дорослі роблять вигляд, що це весело, чекають від нього нових «подвигів». Дитина звикає бути центром уваги, що виховує в ньому нескромність та розв'язаність і аж ніяк не морально – етичні почуття.

Частиною патріотичного виховання є виховання любові до природи рідного краю. А почуття до природи розвиваються в ході природоохоронної діяльності. Бувайте якомога частіше з дитиною на природі в лісі, біля моря, на лимані, біля каналу, в парках та скверах рідного міста. Звертайте увагу дітей на неповторну красу навколишньої природи і хоча б одне деревце, або кущик щорічно саджайте разом з дитиною, доглядайте і спостерігайте за ростом та розвитком рослини, отримуйте задоволення самі і вчіть дитину насолоджуватись спільними здобутками. Знайомте дітей з назвами дерев, квітів, трав; розповідайте відомі вам легенди про рослини рідного міста. **Розгадування кросворд) (Квітка)**

По справжньому полюбивши природу, діти не будуть байдужі до рідного містечка , до Батьківщини.

Рідне місто... Нам необхідно показати дошкільникам , що рідне місто славетне своєю історією, традиціями, пам'ятниками, кращими людьми. Діти повинні зрозуміти, що їхнє місто – частина Батьківщини. Добре, якщо діти будуть знати, які визначні пам'ятники, музеї в місті, відомі люди, які прославляють не тільки місто , а й країну. Батькам необхідно знайомити дітей з історією рідного міста , архітектурою , походженням назв вулиць , парків.

Заморочки з бочки.

1. Що б ви розповіли своїм дітям про Історію виникнення нашого міста?
2. Від чого походить назва нашого міста – Суми?
3. Чи знаєте ви легенди, оповідки, пов'язані з рідним містом?
4. Які історичні місця нашого міста вам відомі?
5. Які історичні місця нашого міста ви відвідували з дітьми?
6. Чи зацікавлюються ваші діти пам'ятниками під час прогулянок містом?
7. Чи можете ви доступно для дитини розповісти про той чи інший пам'ятник, історичну подію?
8. Чи є у вашій групі традиція відвідувати пам'ятні місця, покладати квіти?
9. Чи приймаєте ви участь разом з дітьми у впорядкуванні квітників на території свого майданчика?
10. Чи знаєте ви походження назв вулиць?

Консультації для батьків.

1. Як залучити дітей до морально-патріотичного виховання вдома?

1. Привчайте дитину дбайливо ставитися до речей, іграшок, книжок. Поясніть, що в кожен річ вкладено працю багатьох людей. Сходіть з дитиною в бібліотеку і подивіться, як там зберігають книги. Цей ігровий прийом «як у бібліотеці» допоможе привчити дитину до дбайливого ставлення до книги.

2. Дошкільники дуже рано починають проявляти інтерес до історії країни, краю. Якщо в місті є пам'ятники, організуйте до них екскурсії і розкажіть все, що ви знаєте, про те, як вшановують пам'ять загиблих. По нашій країні і по всьому світу можна здійснювати захоплюючі подорожі по глобусу, картах і фотографіях.

3. Запропонувати дитині збудувати будинок. Коли будинок побудований, пограйте з дитиною в «новосілля», допоможіть розмістити ляльок, зайчиків, ведмедиків. Подивіться, чи міцно побудований будинок, чи красивий, чи зручний для житла.

4. Виховуйте у дитини шанобливо-дбайливе ставлення до хліба. Поспостерігайте за тим, як привозять і розвантажують хліб. Розкажіть, як вирощують хліб, скільки праці в нього вкладено разом з дитиною посушіть залишки хліба, зробіть сухарики.

5. Любов до Батьківщини - це і любов до природи рідного краю. Спілкування з природою робить людину більш чуйним, чуйним. Взимку на лижах, влітку на велосипеді або пішки, корисно відправитися з дитиною в ліс, щоб помилуватися його красою, дзюрчанням струмка, співом птахів. Виховуючи любов до рідного краю, важливо привчати дитину берегти природу, охороняти її.

2. Яку людину ми називаємо громадянином?

Бути громадянином – значить свідомо і активно виконувати цивільні обов'язки і громадянський обов'язок перед суспільством, Батьківщиною, володіти такими якостями особистості, як патріотизм, красиве ставлення до людей. Зачатки цих якостей треба формувати в дитині якомога раніше.

Дитина вперше відкриває Батьківщину в сім'ї. Це найближче його оточення, де він черпає такі поняття, як «праця», «обов'язок», «честь», «Батьківщина».

Відчуття Батьківщини починається в дитини з відносини до найближчих людей – батька, матері, дідуся, бабусі. Це коріння, що зв'язують його з рідним домом і найближчим оточенням.

Патріотичне виховання необхідно для будь-якого народу, будь-якій державі, інакше вони приречені на загибель. Однак здійснюватися це виховання має дуже чуйно і тактовно, і займатися нею треба спільно, з малих років прищеплюючи дитині повагу і любов до рідної землі.

Сформуванню моральної основи і допомогти дитині успішно увійти в сучасний світ, посісти гідне місце в системі відносин з оточуючими неможливо без виховання любові до близьких і своєї батьківщини, поваги до традицій і цінностей свого народу, доброти і милосердя.

Сім'я займає провідне місце в системі патріотичного виховання. У сім'ї, як первісного осередку суспільства, починається виховання особистості, формування і розвитку патріотизму, який надалі триває в освітніх установах.

Починаючи з молодшого віку, педагоги дитячого садка ведуть роботу з формування у дітей уявлень про себе як про особистість, яка має право на індивідуальні відмінності від інших. Однією з таких відмінностей є ім'я дитини. Така робота дозволяє допомогти дитині усвідомити власну індивідуальність, підвищити самооцінку, зрозуміти власну значущість в серцях своїх батьків. Дорослі пояснюють, що означає ім'я дитини, чому воно вибрано, наводять приклади, як лагідно можна назвати.

Відчуття Батьківщини починається з захоплення тим, що бачить перед собою маленький людина, чим він дивується і що викликає відгук у його душі. З молодшого віку вихователі знайомлять дітей з найближчим оточенням – дитячим садком, його працівниками, з професіями в дитячому саду, вулицями, будівлями, будівлями, рідним містом... Треба показати дитині, що наше місто славиться своєю історією, пам'ятками, кращими людьми.